

BONI BONII

IVRISCONSULTI CORTONENSIS

INTRODVCTIO AD TITVLVM

DE ADQVIRENDA VEL

AMITTENDA POSS.

NEAPOLI

CVM PRIVILEGIO

Excudebant Raymundus Amatus, & Ioan du Boy

Socij Anno Domini M D L X V I .

BONVS BONIVS IVRISCONSVLTVS

Cortonenſis Ampliſſ. Patri, & iuriſperitiſſ. Antonio

Laureo Antiſtiti Stabiendi, & Regio Sacello

præſecto . S . P . D .

inuuluis

GO nup̄r tecum de duobus iuris interpretandi generibus. Longiori fortasse sermone, quam Magistrum artis deceret, egi Antistes amplissime: Quorum alterum rudi illo decemuirum sæculo, ad honorem etiam eorum qui eam facultatem tenebant; qui leges, & iura duarum Græciæ ciuitatum imprimis benè moratarum in Urbem inuexerunt: Quo certè tempore aut nullæ, aut per pauca erant litteræ. Ita primi iſdemq; noui iuris prudentes tum exemplis, vſu, & conſuetudine qua sæpe mala eſt iuris interpretatq; authoritatibus pro rationum momentis, tum Verborum ethymologijs, id eſt, originationibus (vt M. Fabius interpretatur) leges & iura Pop. Ro. tractabant. Alterum autem Græciæ non modò imperio, ac bellica laude, ſed omni etiam optimarum artium gloria Romam translata, cœpit aliquantum effloreſcere: tum primum Romani aliqua latinitatis elegantia, & Urbanitatis linguam tingere non contenti, tranſmarinis etiã atq; aduentitijs diſciplinis eruditi ac perpoliti, iuris artem inchoari poſſe didicerunt. Ita ius ipſum in certa quædam genera, & ad aliquam artis ſpeciem redgere facile meditati ſunt. Vero tandem iuris interpretandi genere me publicè vt malles roganti mihi facilè reſponſiſti hoc tibi ſecundum vt cum optimum perplacere. Nihil enim tibi admirabilius, neq; memoria (quæ propria eſt Iuriſconſultorum) alendæ uilius uideri dicebas quàm leges, & iura Po. Ro. artificio quodam et ratione; atq; vt Græcorum doctorum uerbum uſurpem Methodo diſcentibus tradere, quæ tantum populi, vel plebis, Senatus, Conſulis, Prætoris, Aediſis acta erãt

aut a Torum similia, quibusq; antea Veluti scopis dissolutis Vtebantur, &
 quod indignius erat, bonis praesertim artibus ad ingeniorum, et vita cul-
 tum à Græcia omnis humanitatis, omniumq; Virtutum parente repertis,
 & ad summum perductis iuris studia clausis, quod aiunt Jocus ingres-
 si ferè semper offendeant. Addebas etiam pro tuo in nos amore eius ar-
 tificij, iam longo interuallo intermissi, ac penè nostris hominibus obliti
 Reuocatores, & Restauratores operæpretium à Pop. Rom. quàm am-
 plissimum consecuturum; nam qui Gneum Flavium ob iuris actiones vul-
 go expositas, atq; euulgatas; Aedilem etiam curulem creauit; quid ei fa-
 ciet, qui rationem omnem iuris, ac viam munierit, in quam homines, ex
 tam longo, ac diuturno errore manu deducat? Nam sine methodo; &
 animi, & ingenij celeres motus memoriam nec firmam, nec diuturnam
 tenere possunt. Quamobrè Gaius Cesar ac M. Cicero duo tu n eloquen-
 tiæ, tum sapientiæ Ro. oculi, ex omnibus præstantissimis ingenij mune-
 ribus, quæ plurima Pop. ediderunt; nullum neq; dignius, neq; melius pol-
 liciti erant, quàm iuris civilis artem, istam tuam mei cohortationem An-
 tijles Amplissime, vel potius iudicium, imperium esse interpretatus nihil
 prius habui, quàm vt tibi quacunq; obsequer. Itaq; Ego, qui à puero
 ad philosophos à patre deductus fueram, eodemq; penè tempore Tribu-
 nianis iureconsultis animum applicueram, artem, qua ipsi ius civile com-
 posuerunt illis iisdem Vestigijs, quibus philosophos consecuti, hoc iuris ar-
 tificium perfecerant, studiosè ipse insistens nostris scholis ignota iam cõ-
 plures annos ita ostendo, vt ingeniam defatigasse verius quàm satiasse vi-
 dear. Nam differendi scientiam, quæ ex his rebus, quarum ars nondum
 sit, artem efficere docet, ex philosophia fontibus cum iureconsulti auffsif-
 sent non inuita (quod aiunt) Minerua ad ius civile adhibuerunt, legesq;
 & iura, quæ quondam dispersa, & dissipata fuerant, artificiosè digesse-
 runt, vnde meritiò gesta sunt nominata. Quandoquidem regulis, & ge-
 neribus, quæ certa, & numerata posuerunt, ritè diuidendis partes om-

nēs iuris facile inuenerunt. Genera porro partesq; sui generis commu-
nōne similes, specie autem differentes, quam vim haberent diffinitioni-
bus expresserunt, eas verò breues & acutè circumscriptas tabulis etiā
(ut dicunt) consignatas in manibus habemus. Quod artificium exem-
plis, quorum plenæ sunt pandectæ facile illustrarem, nisi ex scholis can-
tilenam ad te omnium huius ætatis iuris peritrum sine controuersia prin-
cipem afferre subuerer; hoc tantum nostris hominibus persuasum esse
velim ius non modò hodie artem esse, sed artem boni & æqui, qua æqui-
tate, ut nihil à Deo melius, atq; salutaris humano generi datum est, ita
tanti boni doctores & administri in magno si non in maximo honore po-
nendi mihi videtur. Sed iā inde vsq; quantū certi homines fatali in bonos
maleuolentia infuscati (semper. n. rari et perinde pulchri conatus inter-
pellantur) mihi incōmodarint, atq; et nunc incomodent dici hercle nō po-
test. Hoc. n. tēpore in summa versor inuidia, et edindigniore, quòd in co-
rona pro Gymnasio hi feris nostra vellicāt, q̄ eadē domi mirātūr, quodq;
ij nobis obtreclant, qui iudicare tantū de alijs, & ipsi facere nihil no-
runt; Quæ nam hæc, per Deum, si non est temporis summa iniquitas? ut
qui in prytaeo publicè pro suis in populum meritis alendi erant, ij pro
iure iniuriam, pro laude conuicium, pro prætio damnum accipiant? Sed
scito nostros inuidos tela quidem in me ferre, sed non frire hominē per-
sona socratica indutū. Horum maledicentiam si vitare minus possumus,
at certè quod tua est opis, & (ut video) voluntatis; ne aculeos veneficæ
Ape in corpore nostro relinquat, te Duce præstabit. Aq; ut ad ma-
ledicta veniam, isti Legulei. & fortes (si dijs placet) veterani me iuris
tyronem, & semper discipulum, me iuris sophistam in omni sermone ap-
pellant; opinor, quòd Aristotelæa via in iureconsultorum adyta ingre-
diar. Tyronem me, & semper discipulum non modò iuris sed reliqua-
rum omnium artium, cum Iuliano, & Solone, duobus omnis sapientiæ
Antistibus dici libentissimè patior. Iulianus certè iuriconsultorum fa-

cille corypheus, tametsi alterum in tumulo pedem haberet, ad huc tamen
discere se cupere profiteretur. Quid Solon? nonne in versibus gloria
tur se quotidie aliquid addiscentem senescituri? Sophistæ etiam nomen
æquo animo ferrem, si de Herennio Modestino, & cæteris iureconsul-
tis hoc nomine vti didicissent, Iureconsulti enim sophistas magistros Re-
thoricos appellant, quæ facultate nihil nostræ iurisprudentiæ concedente,
atq; haud scio an multo clariore, magisq; plausibili, vtinam mihi aliquan-
do per iniquos gloriari liceret, certè iureconsultum & oratorem.

Me non carminibus Vincet, nec Thracius Orpheus.

Nec Linus, huic mater quamuis, atq; huic pater adsit
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet.

Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

Quæ à me non tam arroganter decantata putes velim, quàm notis (ne ab
eodem Virgilio discedam) rumpantur vt ilia Codris. Deniq; me veterum
nouatorem, proprii loco vocant. Hæc scena est totius obtrectationis, vitio
mibi dant. quod philosophiam cum iurisprudentia coniungam, in quo de-
miror meos vituperatores cupere Aristotelem verum omnium humanarū
ac diuinarum præstantissimum magistrum mihi pudori esse, quem Ro-
mani iuris authorem non erubescunt. Sed quod istorum tandem os? peri-
pathericos suo theatro exhibant, & explodunt, in quo Homerum, atq;
Virgilium Poetas iuris authores magno fauore accipiāt. Volunt aliquos
principes viros non modò Aristotelis laudatores, sed studiosos imitato-
res? quem cedò? Marco Cicerone clariorem quærunt. Is princeps, cui di-
centi in Curia, Foro, & concione Sulpiciani iuriconsulti semper cesse-
runt, Aristotelis opes ad Romanum Oratorem iam tum inopem, ieiunū,
aridum, mancum, ac quædam operarium lingua celeri, et exercitata at-
tulisse gloriatus est, vt præsidio Aristotelæarum artium sæptus, vnicus
hic ois memoriæ oratoreloquætiæ palmā (si Apollonio Moloni credimus)

Demosteni Atticorum atticissimo præripuisse putetur: Quid mihi per istos non tam iuris, quàm iniuriæ peritos, quàm coquos iure collicos, quibus non pectus, sed tantum palatum sapiat Aristotelis bonis sine superbia uti non licebit? Quin immò ille idem Cicero quo iuris Romani conditore nostri meritò gaudent, totam rationem Topicam prius Gaius Trebatius Iureconsulto de mensa Aristotelis sumptam & quo animo numerarit, quem probè alias nemini quidem suo soluendo esse, immò verò non facultate solum, sed etiam facultatibus breui lapsurum prospiciebat, à miram hominum cecitatem, qui omnium bonarum artium, denique virtutum ipsarum societatem, cognationemque inter se non vident, cum iam candidè omnes hoc unum nobis assentiantur, ut virtutes sic scientias omnes ita inter se coherere, ut alteræ sine alterarum tanquàm à miniculis iaceant nec nati, aut se erigere possint: In primisque iuris prudentia, quæ ex æqui; & boni scientia constaret, unam quandam virtutem esse, & qui unam virtutem haberet, omnes habere, easque ipsas esse inter, se æquales, & pares: itaque qui esset iureconsultus, eum Grammaticum, Poëtam, Oratorem, Logicum, Physicum, Medicum, Moralem, Politicum, Mathematicum, omnidenique ingenua sapientia præditum esse necesse est, ius etenim quod artè boni, & æqui esse dicunt, dispertiti naturæ Gentium, ac Civitatum commodis metiuntur, qui verò iuris naturalis vim assequantur, sine physicorum cognitione? qui ius gentium, & civile teneant, aut pro dignitate tractent sine politicæ prudentiæ, ac moralis facultate? in quo solidi homines, & imprudentes non sentiunt sese labefactare quod interpretari volunt, cum à iuris compilatione, atque interpretatione artem seiungunt, Hoc etiam buius artis vocabula quæ sunt innumera declarant, quæ qui ritè à verbis in sermonis consuetudine positæ separabit, is mediis fidius se ex multis controuersi vel potius perplexi iuris ambagibus facillè extricabit. Quòd autem me in veteribus nouatorem nominant, id non magis me pungit, quàm omnes novos iuris interpretes, qui Accursijs, Bartolis, & Baldis iam vè

luti cornicam oculos confixerunt. Sed quid hic Arator (ut aiunt) orato-
rem? nam ego te certè scio ad banc causam fidem, & ingenium singula-
re allaturum, quas duas res (aiunt) Patronos tuendis Reis prestare debe-
re, idcirco nunc te rogo, atq; obsecro, ut quia tuo unius iussu, atq; impe-
rio tam inuidiosum opus subij, mihi ope m feras, tuoq; patrocinio subleues
quo isdem animis, quibus me ad hoc opus sepissime respectantem, ac de
liberabundū impulsisti, ipse grauiter lacesitus inuidorum impetus, pos-
sim te patrono retundere illum ipsum Aristotelem imitatus, qui & si di-
cendi simul ac sapiendi summus esset artifex; pro se tamen causam At-
benis dicere refugit: qui patronos sibi aduocant non tam suæ causæ diffi-
dere, quàm hoc quicquid est, more facere mihi videntur, ius enim, quam-
uis iniuria nonnunquam debilitetur tamen nunquam extinguitur, sed
tamen, quod credo.

Victoria pars est patronus optimus.

In quo iuxta nostros iure peritos mibimet satis caui, qui te tum mirabili-
ter facundum, & sapientem (quod singulare, ac prope tutum tuum est)
patronum mihi afficiui, homines si quidem hoc tempore Antonium Lau-
reum tanquam Phenicem admittunt. tute scis ius, & iniuriam, veritatē,
& fallaciam, virtutem atq; vitium, vicina admodum esse, ac linea perte-
nui, nec ita multo firmiore; quàm est Araneæ Tela diuidi, quam non mo-
dò transilire, verum etiam perrumpere cui vis sanequàm facile est, nisi
Maior aliquis fines regat, ac viribus eloquentiæ, & præsidio tueatur.
Et quoniam huius gloriæ iuris interpretandi mihi non tam quærenda
est possessio, quàm iure optimo parta, eodem te auctore retinenda, ut in-
uidiam istorum magis superare, vel quòd in primis studui, & appetui,
placarem quàm quòd nescio; quonam meo fato certè quidem infelici quo-
tidie experior, concitarem, introductionem quandam per breuem ad titu-
lum de Adq. poss. tuæ Amplitudini edidi, & dicaui, Et si ad eò nostri ob-
treclatores nihil de suo in nos stomacho remittunt, & semel illis constitutū

est, ritu Vlyssis sociorum aures cera ad nostros cantus obfignare, mibi
metipsi & tuæ Amplitudini (quæ mibi virtutum omnium instar est) ve
lut Ismenias canam. Benè vale optime patrone, & nos defende.

Dat. Neapoli. VI. Idus Martias. M D L X VI.

Octauij Argoli scholastici Rom. de præceptere suo Bono Bonio Iurif
consulto Cortonensi Epigramma.

Qui colis Eunomien ; Tetricæ qui numina Diuæ ;

Quam peperisse Ioui dicitur alma Themis.

Gaude sorte tua ; cui dux Bonus auia pandit ;

Ceu labyrinthæ Dædala fila viam ,

Hoc duce barbaries liquida demente fugatur ;

Et Romana suo lumine iura nitent.

At vos clamosi ; vanissima turba ; sophistæ

Cedite : ne uestra pulpita voce sciant.

Quis non inuentis ; glandem aspernetur aristis ?

Quis pluuiam spreto nectare maluit aquam ?

PRAEFATIO DE METHODO IVRIS

interpretandi Boni Bonij Iurifconsulti

Cortonenfis.

VI Rerum dubiarum causas studiosè inquit, eum quatuor ^a in vniuersum instituere oportet. Sunt enim potissimū Quatuor quæstionum momenta, An id de quo agitur sit: Quid sit, Quale sit, Propter quod deniq; sit. Quas quæstiones ratio nominis merito au-

^a Arist. 1. Post. tex. 1.

tecedit. Ignota enim vi nominis, vix est, vt rem (cui significandè nomen inditum est) intelligamus, sicuti Vlpianus ^b pluribus locis obseruat. Iuri (ait) operam daturum prius nosse oportet, vnde iuris nomē descendat, fecit idem Philosophus ^c Nam de inani disputaturus ante omnia Quid nomen inane designaret explicat. Inane (inquit) locus est corpore vacuus. Idem etiam in mutationis tra situ, & motus, primum mutationis significationem aperit. Mutatio ^d (inquit) significat hoc quidem prius, illud verò posterius. Nec verò ignorandum iuxta philosophorū, ac iurifconsultorū ^e sententiam nomina rebus significandis data. Ex quo fit, vt in omni disputatione, vocabulis rerum loco vtamur. Que in præsens oculis disputantium offerri ^f nō possunt. Vnde nominum, quam vim habeant, scientia maximè necessaria est. Cuius ignoracione sæpe in maximos errores incidimus. Sapienter Marcellus, & Qui non aliter à iusta verborum significatione recedendum dicebat quàm cum manifestum est aliud sensisse Testatorem. Idem refere Vlpianus ^h Si quis in fundi vocabulo errauerit, & Cornelianum pro Semproniano nominauerit, debeat iur Sempronianus: Sed si in corpore errauerit, non debeat. Quòd si quis cum veller vestem legare, sup pelle ctillem adscripserit, dum putat sup pelle stilis appellatione vestem contineri, Pomponius scribit vestem non deberi. Quemadmodum si quis putet auri appellatione, electrum, vel auricalcum contineri, vel quòd stultius est, vestis appellatione etiā argen-

^b J. 1. de iust. & iu. l. 1. si cert. per. Paulus in l. 1. de fur. & in l. 1. h. r.

^c Phil. 4. tex. 57. ^d Phil. 5. tex. 70.

^e J. labeo de sup. leg.

^f Elen. 1. c. 1. Accurs. in §. 1. inst. de actio.

^g J. non aliter de leg. 3.

^h J. si quis in fundi de leg. 1.

21091
 tum contineri. Rerū enim vocabula immutabilia sunt, hominum mutabilia. Consequitur prima questio, An res sit: Nec immeritò, nomine etenim rei confuturo, & exposito, rectè quæri solet. An eā se in rerum natura, atq; vsu: hoc nostri in Centauri vocabulo agitant. Primo quærunr, quid hæc vox significet, nempe animal dextrimis, atq; sinixtimis partibus alarū, capite erecto, sic nomine intellecto statim quærimus, An eiusmodi animal in rerum natura reperiatur. Frustra quidem in re vestiganda, quæ non sit laboratur: & ne à iuristonsultorum nominibus recedamus, si de posthumo alieno agendum sit vbi nominis etymon explicuerimus prius illa questio occurrit an posthumus alienus sit. Quum enim scientia aliud nihil sit quàm causarum rerum certa quedam notatio & cognitio, earum certè quæ non sunt nulla institutio suscipi debet. Secundo loco sciendum quid id sit de quo quæritur & ne à posthumo alieno recedamus quid ipsum sit definitio explicat.

i §. posthumo in-
 fi. de leg.

Est autem (vt obiter dicam) Alienus 1 posthu-
 mus qui natus, inter suos (prouē ingeniosè ex Theo-
 phili institutionibus doctissimus iurifconsultus Lelius
 Taurellus Fanensis vir profectò de scientia nostra be-
 nè meritis, cui omnes iuris ciuilibus studiosos plurimum
 debere decet, in aurea illa sua interpretatione ad legem
 Gallus animaduertit, interpungitq; quem subtilissim⁹
 præceptor meus k Ronca Gallus refert, cuius me di-
 scipulum omnes agnoscere maximopere lætor, glori-
 orq;) hæres testatori futurus non est. Ideoq; ex emanci-
 pato filio conceptus nepos, extraneus erat posthumus
 auo. qui quum verbis legis institui non posset 1 quip-
 pe qui eo iure esset incognitus à prætore m adiuuaba-
 tur, cui plenius Imperatores n prospexerunt, ita vt an-
 tea iure honorario hodie etiam iure ciuili rectè hæres in-
 stitui possit. o Nepotem verò ex filio in potestate pos-
 sithumum mæro illo iure institui potuisse nulla dubita-
 tio est, p siquidem alienus posthumus non esset quo-
 niam natus situs hæres futurus est inter suos, vt maxi-
 mè mirer aliquos opinatos fuisse, hoc Gallo Aquilio
 acceptum ferendum, qui solum instituendi formulam in-
 duxit, q licet ad alienos produci possit, r qua de re
 alias longioribus (vt dicitur) subsellijs agemus vt cū
 his aliquando contendamus (Lelium & præceptorem
 excipiam) qui se iuris choriphæos profitentur. Sed vt
 edreuertamur vnde digressi sumus vt tota res liquidi-

k In. §. 1. ad tit.
 de bon. poss. infi.

l §. 1. infi. de bon.
 poss.

m .d. §. 1. de bon.
 poss. & §. posthu-
 mus infi. de leg.

n .d. §. 1. de bon.
 poss.

o .d. §. posthum⁹
 infi. de leg.

p .1. verbis legis
 de verb. sig.

q .1. Gallus de li-
 be. & posth.

r .1. pen. de leg. 1,

us diiudicetur, scire debemus in methodo à philosophis tradita Duo defendi genera haberi, Vnum quod nomi-
 nis notationem, Latini appellant, Græci etymologiam,
 quæ à iuris magistris definitur. Oratio nominis signifi-
 cationem exponens: sic Testamentum⁸ dicitur men-
 tis testatio. sic possessio, ^t pedum positio, sic à Gram-
 maticis abseniens, quasi temere absiniens: Secundum
 definiendi genus limatius esse volunt, & subtilius, vt
 putat Orationem rei, vt V si a, id est, substantiam
 indicantem, vt homo rationale est animal. Atq; hanc ip-
 sam definitionem etiam duplicem ponunt. Vnam essen-
 tiam rei explicatricem, quæ propria definitio nominatur:
 Alteram ex quibus rei causis euolutionem. Tertiam
 circumscriptionem ex his, quæ rebus extrinsecus acce-
 dunt, assumptam. Propria porro definitio, Oratio est,
 genus, & differentiam rei continens. ^u Vt iustitia est
 confians, & perpetua voluntas, ius suum vnicuiq; tri-
 buens. Quæ autem ex causis nascitur definitio. Est
 oratio proprias causas declarans. At quando causa-
 rum genera quatuor sunt, Efficientes, materiam rei con-
 sistentes, rem item informantes, prætereà etiam finales.
 Causa efficiens, quæ vt res sit præstat, vt faber. Do-
 mus effector est: nisi magis placet Aristotelis definitio,
 qui efficientem causam esse ait, vnde nascitur primū
 principium motus, & mutationis. Materialis illa est,
 quæ cum in sit ex ea aliquid fit, Vt æs, statue, carnes, &
 ossa corporis humani. Perinde causa informans, per
 quam res est, quæ simul cum materia rem totam absol-
 uit, vt anima rationalis hominis est forma, & figura sta-
 tuæ. postremo causa finalis, cuius gratia, siue propter
 quã quidpiam fit, vt beatitudo hominis, & sanitas por-
 tionis amaræ. Ex his autem causis aut vniuersis, aut
 singulis tanq; fontibus definitiones haurire licet. Ex-
 emplis res illustranda est. Sic ex causis materialibus do-
 mus^x definitur, vt sit ex lapidibus lignis alijsq; parti-
 bus compacta. Ius scriptum^a sunt literæ, vel tabulæ,
 scita, & placita populi, plebis, senatus, consulū, præto-
 rū, Aedilium exprimentes. At verò ius scriptum ex
 causis efficientibus^b si finire volumus, populi legem,
 plebiscitum, senatusconsultum, prætorum, vel ædiliū
 edicta, principumq; constitutiones^c esse dicemus, vt
 eius iuris effectores, & conditores quasi enumeratione
 designemus. sic lex erit. Quod Populus Romanus se-

⁸ §. 1. insti. de test.
 Gelli⁹ lib. 5. c. 12.
^t .l. 1. h. t.

^u .l. 1. §. dolū de
 dolo.

^x .l. eum qui gdes
 de vsucap.
^a .l. ius autem ci-
 uile de iust. & iur.
^b §. consiat autē
 insti. de iur. nat. & c.
^c §. sed quod pri-
 cipum insti. de iur.
 nat. & c.

natorio magistratu' interrogantē veluti consule confū-
 tuebatur: & si à physicis exempla mutare libet, Mūdus
 est ex cōelo, terraq; et ex naturis, quæ intra hæc seclūdū
 tur confūctio. Medicina est, Quæ animantium corpo-
 ribus medetur, ex causa informantē. Sic ita est Vindi-
 ctæ appetitus. lex est quæ æquitate eos, qui ciuidē cini-
 tatis sunt, ad res suas obtinendas continet, sic à causis
 etiam finalibus definitiones oriuntur: vt Homo est ani-
 mal ad beatitudinem natum: Domus vtile ædificiū ad
 habitandum. d Ex quo videre licet Ius ciuile vniuersū
 in rebus aut acquirendis, aut seruandis, aut diminu-
 endis consistere. e Porro autem definitiones, aut pluriū
 generū eausis nasci possunt, vt Homo est aīal ex ra-
 tionali anima, æternæ beatitudinē creatū. Sic ius. f At
 boni, & æqui, cuius meritō sacerdotes Iureconfulti ap-
 pellantur. Iusticiam namq; colunt Iureconfulti, Boni,
 & æqui noticiam profitentur, licitum ab illicito discer-
 nentes, bonos nō solum metu poenarum verū præmio-
 rum quoq; exhortatione efficere cupientes, veram (ni
 fallor) non simulatam philosophiam affectantes. Qui-
 bus et definitiendi modis. Lex g erit Commune præcep-
 tum, virorum prudentum consultum, delictorum quæ
 sponte, vel ignorantia contrahuntur coercitio communis
 Reipu. spon. sio. In quo animaduertendum est præsertim
 in hac iuris ciuilibus arte, formam cum sine ita amicè con-
 iuratur, vt alterum sine alterius ope vix cōsistere queat.
 Sic in oībus a cōsuetudinibus misuetur, quemadmodū
 Tutela h est vis, atq; potestas in capite libero ad eū
 dū eum qui p p̄tatem se defendere nequit iure ciuili
 data, ac permittitur, sic obligatio i est iuris vinculū quo
 necessitate astringimur alicuius soluendę rei secundū
 nostrę ciuitatis iura. Sic actio k est ius persequendi in
 iudicio, quod nobis debetur: ad eū et modū, Testamen-
 tum l est voluntatis nostrę iusta sententia de eo qd qd
 post mortē suā fieri velit, Sic stipulatio m Acceptilatio
 n & innumera alia iuris vocabula, hæc finiedī regulis
 aperitūtur. Tertia definitio, q̄ ex causis rei accidentibus
 cōstat. Quæ potissimū qualitates sit breuiter enucleat.
 Est autē ea definitio, Oratio rē per extrinsecus accidētia
 explanans: eaq; duplex ponitur: Vna siquidē quæ ex
 genere, & proprietate, q̄ illi sollicitueniat, cōscitur: vt
 hō est aīal risui natura apertū. Terra ē elemētū grauissi-
 mū, ignis elemētū leuissimū. Quæ propriē à nostris de-
 scriptio nominatur. Altera ē quæ ex accidentibus alij
 qdē rei cōicatis constat, quorū singula licet pluribus

d .l. tabernę de
 verb. sig.

e .l. fin. de leg. &
 senat.

f .l. i. de iust. &
 iu.

g .l. i. de legi.

h .l. i. de iur.

i .l. i. de iust. de obl.

k .l. nihil ali d d
 a. r. & obl.

l .l. i. de testam.

m .l. i. de stipula-
 tio de verb. obl.

n .l. i. de accepti-

o .l. i. de iust. de iur.

p .l. i. de iust. de iur.

q .l. i. de iust. de iur.

r .l. i. de iust. de iur.

s .l. i. de iust. de iur.

r 4

r 5

r 6

rebus in sine, simul tñ iuncta ei rei, & quidē soli (que de finitur) hæret, vt hō est aīal bipes implūe, pulchrū mag-
 16 gni cerebri. Et hæc satis abūdeq; de secunda quæst. que quidnā est nūcupatur. Nunc dicamus de tertia quæst. q̄ qualis sit exponit, propriamq; naturā rei, quā necessa-
 riō sui affectus consequitur aperit. Hinc consentaneū est quætere. Quō aliquid alicui insit: Vtrum vt propri-
 us affectus, An aliud quoduis prædicatum, iam cōper-
 to aliquid alteri inesse statim emergit quæstio. quæ pp̄ quid appellatur, id est, quā ob causam hoc illi insit, vt qm̄ exempli gratia risus natura homini inest, causam inue-
 stigamus, propter quā is affectus insit. hæc autē rē-
 dendi causa affertur, qđ rationale sit animal. vt si quæ-
 rimus An possessio facti sit potius quā iuris, qualitate cognitione res dijudicanda est. Deinde quare facti sit. cognitu erit facile, sic possessionē facti esse dicemus quā vsus sit^o & naturalis Catochin apprehensio, vel occupatio corporalis, vel quæ naturalis (vt ita dicam) æquipo-
 17 p̄lleat quā eandem, & ciuilem appellare licet. Hoc est artificiū qđ ego quasi de manu in manū studiosē iuuentuti tradere constitui: quo rē quamq; dubiā perspicuā efficere possimus: & sine quo, manca, & illiberalis non iuris modo, sed reliquarum ēt ingenuarum artium tra-
 ctatio futura est. Hanc methodum summis uiris mirifice, & philosophis, & veteribus Iureconsultis placuisse video, vt maxime mirer nostris Doctoribus, si modō viderunt repudiatam fuisse, sed cuiq; suū (vt dicitur) Iudicium liberum esto. Illi sui insituti rationem fortasse habuerunt. ego meo foro seruiam, adē vt certē quidē cū Platone (vt dicitur) errare, quā cū istis minutis leguleis benē dicere malim. Nam sequenti magnos Duces, eos p̄seruim, & tales Iureconf. error semp̄ est honestus.

Boni Bonij Iurisc. Cortonenfis Ad tit. de Adquir. vel amittenda poss.

prima verba magis foreuito (vt Arist. placet) & quasi

LACET Igitur qm̄ possessio quid sit diffinienda est ante quætere, vnde ipsa & quot modis dicatur, illud nos conduceat ad eius diffiniendę investigationē. Propterea qđ origo^a verbi siquidē id rectē deriuatū est, eodem rationis fonte, quo diffinitio p̄fici scitur. Etenim p̄cipio

a .i. s. appella-
 ta si cer. per. l. r. de
 fur.

o .i. quæstio de
 verb. sig.

b §. est & aliud iudicio & ratione ducta sunt, b in quibus nomen possessionis, vt meritò de eius ethymologia quærendum videatur. Quæ ratio in disputationibus vocabulorū ambiguitatem, & proinde rerum, maximè enucleat, nō minus quàm distinctio. Qui mos (vt autē diximus) veterum iurisperitorum & philosophorum fuit, vt initio diligenter inquirerent qua de causa quæque res ita nominatæ, atq; in his prope princeps Vlpianus, c qui cum pluribus in locis à vocabuli notatione, rerum rationem exorditur, quod & hic Paulus obseruat.

c l. 1. de iust. & iu. l. 1. si cert. pet.

d l. 1. h. t.

• Lib. 1. disp. c. 1.

Offessio igitur appellata est à pedibus (& vt Labeo dicit) quasi pedum positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Greci ΠΑΤΟΧΗ dicunt: quæ sententia tamen si iureconsulti sit, Alciatus e tamen ab ea recedit irridēs eos qui putat

f In suis declarationibus.

Vaconij sententia

g l. quod in litore sup. r. l. in tantum de rer. diu.

possessionem à pedibus dici quum ipsa nec quicquam cum pedibus commune habeat, nec verbum pedis in eo nomine inclusum sit, quod grammaticis notum est, qui possideo, confideo, assideo, ab eodē verbo sedeo formant. Magis idcirco Alciato placet possessionem à sedibus esse dictā, cuius opinionis Vaconius f (quē honoris causa nomino) assentitur. Vir quidem, meo iudicio, perdoctus & ingenij acumine in iure sterpetando præexcellens. Sed tamen quum pleriq; in locis ingeniosus quàm verius censere videatur, statui assensum quodammodo sustinere, & tantum discipulis qua in re dissiderem indicare. Nec enim (vt spero) ægrè illi erit, si suum vtriq; iudicium integrum relinquatur. Dicit igitur ipse initio omnem terram (ne ab eius verbis vel larum vnguem discedam) fuisse communem, quo tempore non erant dominia: sed omnes in agris more ferarum viuabant, & vnusquisq; habebat sua animalia, & illa poterant omnimodo quocunq; fundo pascere, sedesq; in illos ponere. Quod hodie dicit in Scythia obseruari, quædque vsu venire videmus in illis extoribus, quos Aegyptios vocant, & quandiu ibi sedes retinent dicuntur possidere: quum verò discesserint, lo

cusille pot. si à quocūq; occupari. Cuius rei vestigiū
remanet in litore maris. Colligit igitur possessionem à
sedium positione dictam. Nos tamen ne digitum qui
dem à veterum recepta litera recedendum arbitramur.

10 Qua in re primum statuo, quid ipsa ethymologia sit &
unde orta. Ethymologia est (auctore Cicerone) ^h ver-
bi notatio: Tum ex notatione inquit, quum ex vi ver-
bi argumentum aliquod elicietur hoc modo quum lex
Aelia sentia assiduo assiduam vindicem esse iubet, lo-
cū pletem locupletē. Locuples enim assiduus est (& ut
ait Aelius) appellatus est ab ære dando. Fabio verò
Quintiliano auctore, propriè origiatio dicitur quæ no-
tatio, vel origiatio quandoq; ex accedentium natura
descendit ex qua nomen ipsum fuisse inditum, ut Ro-
mulus post mortem dictus est quirinus à Quiri quod
lingua Sabina hastam significat, quòd ei hastam gestare
mos esset: sic Hippolitus quòd eum ab equis discerpi
contingisset: qui idem & virbius est appellatus, quòd
mortuus Aesculapij arte i lucem esset reuocatus, id est,
à vita bis recepta. Quandoq; autem ethymologia in-
ducitur ex eo quod esse deberet: ut Monachus quòd
solitarius agere debeat. Tutor, ⁱ quòd tueri suę fidei
commissum debeat. Quandoque etiam ex eo quòd eo
tempore quum nomen inderetur obseruabatur, ut Nu-
ptix ^k di. x. quòd in ijs obnubi capita solerent: sic
Taberna ^l quòd tabulis clauderetur. Nam licet mos
in defectu dinem abierit, nomina tamen adhuc in vsum
retinentur. Sciendum est igitur Græcos & Romanos
sepe eandem rem duobus vocabulis notasse à duabus
rebus natura vel ratione differentibus. Quod in ver-
bo possessionis Latino, ex verbo catochi (ut quidam
opinantur licet nos contra) Græco ^m cernitur. A duo-
bus etenim, hominis, industriæ naturalis (ut sic dicā)
membris vocabulā deriuarunt: à pedibus Romani. di-
cunt enim possessionem, pedum esse positionē Græci
à manibus eandem siquidem Catochin, id est, manu
prehensionem vocant. Sic vltimam voluntatem La-
tini ex numero testium quòd actus esset testatissimus
Testamentū nominarunt. Græci ⁿ quæ ordinatio quæ-
dā est, & ut ita dicā dispositio esset, Diathichin Indicat
hoc Iureconsultus ^o his verbis, quum aperit, non mi-
nus quempiam possidete, quā si pedem finibus ineu-
lissēm in quo morem naturalis possessionis apprehen-

Euerfio opinionis
Vaconij.

h In Topicis in lo-
co annotatione.

i .l. i. de tutelis.

k §. r. inst. de pa-
tria potest.

l .l. Tabernę de
ver. sig.

m .l. i. h. t.

n Theophilus. §.
r. inst. de testam.
o .l. quod meo. §.
si venditorē. h. t.

P .l. 1. h. t.

Q .l. 3. §. nerua fi-
lius. h. t. l. 1. 2. 3.
& .4. sup. tit. 1.

z h. t. l. 1.

o .l. quod meo. §.
in h. t.

t .l. 3. h. t.

u d. l. 3. & l. 2. §.
cum sicut in fr. p
empto.x .l. quod meo. §.
si venditorem.a .l. 3. §. ex cōtra
rio h. t.

denda per inambulationem significat. Erit igitur Ca-
tochin manu prehensio (vt inquit. Paulus:) P cuius rei
vestigium remanet in his rebus quæ terra, mari, celo-
que capiuntur. nam hæc eorum protinus sunt, qui pri-
mi earum possessionem apprehenderint, Q Hic igitur
quærendi modus ab occupatione est, quæ occupatio
possessione naturalis dicitur & corporalis, vt pote quæ
principe sensu, qui tactu dicitur, perciperetur. Quæ
rectè Paulus † Græcè appellationi inferuiens, non vt
primam atque aliam rerum mobilium possessionem ef-
fe velit, immobilium verò secundam. Quum si Roma-
nam appellationem spectemus, quod celsus ⁶ & La-
beo (referente Paulo) facit primam rerū immobilium oc-
cupationem dicere oportet, quod ex pedibus mambu-
lantibus obiri solcant. Sed tamen aliorum interpretum
qui in eam sententiam descenderunt, opinionem recen-
seamus. Dicunt igitur primam acquirendi modum ab
occupatione mobilium capisse post autem adeptum
possessione dominium, non modò naturaliter, sed eti-
am ciuilitè nos possidere. Itaque vt possessio capta
videretur, quæ in rebus mobilibus illorum iudicio pro-
pria & princeps erat: in immobilibus autem vix facilis
immò ne vix quidem quum apprehendi non possent,
ōnes fundi glebas circū ambulari solebāt, ⁷ ita vt nul-
la pars non diceretur pedibus conculcata: qui pedum
ingressus prehensionis loco esset. Id quia ridiculū &
nimis superfluum videbatur satis habitum est ad
adipiscendam possessionem, si pars aliqua fundi pertin-
geretur, dum ea mente & cogitatione sit, vt velit totū
fundum possidere, vt notat Paulus ⁴ Quod autem
ait, diximus & corpore & animo acquirere nos debere
possessionem, non vtique ita accipiendum est, vt qui
fundum possidere velit omnes glebas circumambulet,
sed sufficit quamlibet partem eius fundi introire dū ea
mente & cogitatione sit, vt totum fundum vsque ad
terminum possidere velit, & hinc possessio ducta est,
quod etiam celsus ⁸ affirmat in hac specie. Si vendito-
rem, quod emerim deponere in domo mea iusserim pos-
sidere me certum est, quamquam id nemo dum atige-
rit, aut si vicinum mihi fundum mercato venditor
mea turre demonstraret, vacuamque se possessionē trade-
re dicat, non minus possidere capere, quàm si pedem fini-
bus intulissem. Idem ex Paulo ² dum ait: Non enim ma-
gis possessio apud duos esse potest, quàm vt tu stare vi-
dearis

dearis in eo loco in quo ego fio, & hinc natum est, vt
 ponere pedem pro possidere Latini dixerint Cicero ^b ¹ phyl. 1.
 longo interuallo in possessionem libertatis pedem poni
 mus, & alio loco idem ^c Philosophia vbi pedem pone-
 ret non habebat. Ex quo aduersariorum contrariæ ra-
 tiones an leues sint & parui momenti facile liquet.
 Quinimodò & illorum errores pariter deteguntur, qui
 mobilia improprie possideri, cum pedibus non tenean-
 tur contenti dunt. Quandoquidè immobilium tanquã
 mobiliu possessio apprehenditur. Sin verò dixeris
 mobiliu possessionem leuem & infirmam esse, quum
 facilius amittatur desperatione inueniendi. Respondi
 non id ex mobiliu natura provenire sed nostro facto,
 quando immobilium non ita facile possessionem amit-
 tamus: nempe quæ occultari non possunt & ipsorum
 naturalem semper possessionem nancisci possimus non
 itidem mobiliu. Propterea dicebat Nerua ^d Fili⁹
 res mobiles excepto homine quatenus sub custodia no-
 stra sint eatenus possideri, id est, quatenus si velimus na-
 turalem possessionem nancisci possumus, nam pecus si
 mul atq; aberrauerit aut vas ita exciderit, vt non inue-
 niatur protinus desinere à nobis possideri, licet à nullo
 inueniatur & ideo Caius ^e Rem, quæ nobis subrepta
 est, perinde intelligitur desinere possidere, atq; eã quæ
 vi nobis erepta est. Furtum enim rerum mobiliu
 non immobilium est. Quarum possessionem amitti di-
 cimus quum ea ita perdiderimus vt nesciamus vbi sint,
 non quod vised inueniendi desperatione tanquam à
 possidendi proposito egredimur. Possideri ^h igitur
 res mobiles dicuntur quoniã corporales sunt (vt Pau-
 lus docuit) Possideri autem possunt quæ sunt corpo-
 ralia & adipiscimur possessionem corpore, & animo.
 Idem ⁱ alio loco, si viam habeam per tuum fundũ &
 tu me ab ea expuleris per longum tempus non vtendo
 viam amittam, quia nec possideri intelligitur ius incor-
 porale, nec de via quis mero iure detruditur, id est, non
 nisi longi temporis negligentia viam amittam, à qua
 non videor à te expulsus. Ideoq; neque tu amisisse, ne-
 que tu eius possessionem tibi quæ fuisse videris i quo-
 nam ista incorporalia apprehendi non possunt. Posses-
 sio autem occupatione quæritur, quare nec vsucapi po-
 test seruitus quum possideri non queat (quod & Caius ^k
 notat) Rei traditionem & vsucapionem non recipere
 manifestum est. Idem scribit Theophilus, quæ om-
 nia

clib. 4. de finibus.

Contrariæ ratio-
nes eluancur.d l. 3. §. Nerua fi-
lius. h. t.e l. rem quæ nobis
h. t.f l. quam rem infr.
de vsuca. § quod
autem inst. de vsu.
g l. si id quod h. t.
l. 3. in fi. cum dua-
bus seq. sup. tit. 1.
h l. 3. h. t.i l. sequitur § Si
viam inf. tit. 1.k l. seruus § incor-
porales sup. t.

l § 1. inst. de inter.

nia mero iure Valere puto, id est, merois siue puris ver-
bis, quibus lex scripta est inspectis. Licet autem res
mobiles possideantur tamen appellatione possessionis
mero iure non continentur, vti appellatione possessio-
nis rerum immobilium proprietates intelligatur vt Pau-
lus^m interdum (ait) proprietatem quoque verbum pos-
sessionis significat, sicut in eo qui possessiones suas lega-
stet responsum est. Vbi recte interpretes obseruant

^m .l. interdum de
ver. sig. l. filij. §. fi.
ad munic. l. initio.
C. de pac. int. emp.
& vend. l. 2. C. de
fid. min. l. ab execu-
tione. C. quo. ap-
pell. l. cum facis. §.
fi. C. de agr. & c. f.
l. rura. l. locorum.
C. de om. agro def.
lib. 11.

ⁿ .l. cum res. C. de
contra. emp.
In paradoxo.

^o In suo Lexico.

^p .l. i. in fine de
fur. §. retinende in
fide interdic.

hoc possessionum legato res mobiles non contineri. Sic
enim fert loquendi vsus quod pluribus locis notatum
est: quod tamen semper intellectu velim, nisi aliud me-
testimatoris aut subiecta materia suadeat quomodo Tul-
lius in paradoxo possessionis nomine comprehendit oia
quae in nostris bonis annumerantur. Diues est (inquit)
cui tanta possessio est vt liberaliter possit viuere. Impe-
ratorⁿ quoque possessionis nomen proprietati accōmo-
dat. Idem Cicero alibi pro praedio vsurpat, vnde pos-
sessiones vrbanae & rusticae dicuntur. Callidi (inquit)

ae simatores prata, & arcae magni aestimant, quod ei ge-
neri possessionum à nemine noceri potest. Festus^o
quoque scribit possessiones appellari agros late paten-
tes publici priuatiq; iuris qui nō mācipatione sed vsu
tenebantur, & vt quisq; occupauerat possidebat. Qua-
re ad proprietatem rerum mobilium hoc nomen vix
proprie pertinet: quoniam communis vsus loquendi
repugnat, vt proprietatem mobilium possessionis no-
mine designemus; tamen si dubium non sit P ea nō im-
proprie possideri. Sed iam familiaris nos sermonis cō-
suetudo eo duxit, vt tantum de rebus soli dicatur.

Insequens est quaestio an possessio sit
& hoc in causa propositum esse de-
buerat, quoniam nostrae tractationis e-
subiectum, atq; ideo quia notum ma-
gis ad id conueniendum & tanquam
ante oculos positum transilendum.

Non ab re tamen erit vt ipsius originem repetamus,
nam si cognouerimus non casu ipsam fuisse constituta,
sed iudicio & ratione nominatam, à natura omnē vim
habere, q & si pro rei dignitate veri inuestigandi stu-
dio omnes trahimur, nihil erit tam difficile & obscurū
cuius alacritate animi industria, & labore non assequa-
mur. Queramus igitur an possessio sit atq; verū ho-
mini liceat rem communem veluti propriam possidere

^q .l. i. sup. t. & h.
t. l. i. de rer. diu.

zani ab. An. i. & l.

Dubium primo faciebat, quoniam nullus debet tribue
 re quod Dei sit, Deiautem rerum omnium dominium
 esse in psalmis ^r testatum est. Secundo nomen domi- r. Psal. 23
 ni potestatis appellatione teneri potestatem porrò ho-
 minem non habere sed vnicum Deum ^b eum quippè ^b. distin. 8. c. 1.
 verius est potestatem habere, qui rerum naturam po-
 test immutare. Ad secundum suggeri solet quòd nulli
 liceat rem communem vt propriam possidere, atque
 ita ratiocinatur, Omne quod est contra ius naturale
 illicitum esse, ^t secundum autem ius naturale omnia es-
 se communia, ^u cui quidè communitati repugnat pro-
 prietas possessionum: Igitur illicitum cuius rem sibi ^u. distin. 8. cap.
 propriam facere ex èplo ^x spectantium in theatris vt un-
 tur si quis enim præueniens ad spectacula prohibere
 aduenientes, occupando sibi loca, ne communibus lu-
 dis fruereutur, eum iniuriam facere. Ita & qui ea qui
 bus omnes vti debent sibi vindicat, non iure agere.
 Quæ licet non incoloratè dicuntur, magis est tamen ve-
 ritati consentaneum communia, propria aliquorum fie-
 ri posse quod facile intelliget, qui duo sibi persuadebit.
 Primum quòd res exterior potest dupliciter considera-
 ri: vno quidem modo pro eius natura quæ humanæ
 potestati non subiacet sed soli diuinæ. Altero item mo-
 do pro vsu ipsius rei & quatenus homo ^a naturale do-
 minium habet potestque suo arbitratu illis vti, quasi
 re propter se nota vel facta semper enim imperfectiora
 perfectioribus seruiant. Qua ratione Aristoteles prob-
 bat possessionem rerum exteriorum naturaliter ipsius
 hominis esse. Hic autem naturalis dominatus in rel-
 quas creaturas homini propter rationem in ipso in sita
 competit, vel potius ob dei imaginem in humanis ani-
 mis diuinitis delineatam, & expressam. Id quod à Mo-
 se ^b literis proditum est (dicit enim ipse ore Dei) fa-
 ciamus hominem ad imaginem nostri, & præ sit pisci-
 bus maris. Quæ quum ita sint ad primum dicendum
 est Deum principale dominium omnium rerum habere,
 ipsumque pro sua in genus humanum benignitate &
 prouidentia corpori humano sustentando atque exhibē-
 do res aliquas destinasse ^c: proptereà hominem domi-
 nium naturale usurpare hoc est utendi potestatem. Ad
 secundum illa ratio de dominio & potestate Dei iusta est
 quo ad ipsarum rerum naturas, nempe soli Deo compe-
 tit. Cæterum ad secundam partem duo præfanda sunt.
 Primum duo homini circa rem exteriorem, attribua-

t. distin. 8. cap.
 quæ contra.
 u. distin. 8. cap.
 differt autem.
 x. l. iniuriarum.
 de iniur.

a. l. qui uas § ex
 furctiuis. de fur. l.
 ancillarum de pec-
 hared. § in pecu-
 dum inf. de rerū
 diu. l. iustissime
 de edil. edic.

b. Genes. 1.

c. § in pecudum
 inf. de rer. diu.

d l. ex hoc iure de
iust. & iure.

competere potestatem, uideletet distinguendi d ex quo hominibus de causis possidere licet. Primo, quia quisque sollicitus propria administrat & procurat, quā omnibus uel pluribus communia. quod homines laboris fugientes, alius alii curam eorum quæ ad omnes pertinent facile relinquunt, sicut accidit in turba seruientium. Secunda causa quod res humanæ rectius & ordinatius aguntur, si suarum cuique rerum propria sollicitudo & cura immineat. Etenim nisi quis rerum confusio est, ubi uniuersi quæ sunt singulorum satagunt. Tercio cau santur hominis statum magis pacificum reddi quum singuli quique rei suæ administratione contenti, aliena non curant. Et ideo sæpius uidemus, eos qui indiuisim & communiter possident, inter se litigare, inimicitiaq. non leues ex communiōne frequenter oriri. Secundum est quod homini competit circa res exteriōres, usus uidelicet, quo in genere homo non habet res exteriōres ueluti proprias, sed ueluti communes, ut dicit Iustinianus e. Proprietas maris potest intelligi esse nullius, usus uerò omnium. Quod igitur, ut ad primum veniam, communitas rerum iuri naturali attribuitur, non ideo receptum est, quia ius naturale dicitur omnia esse possidenda communiter. Sed quia secundum ius naturalem nulla est possessionum & dominiorum distinctio f, sed magis hoc ex hominum constitutionibus ortum, quod pertinet ad ius (ut uocant) positium g, unde proprietas possessionum non est contra ius naturale, sed iuri naturali coniuncta & addita aliqua utilitate, quæ iuris omnis est regula ingenio & prudentia hominis excogitata. Ad secundum dicendum est illum qui præueniens ad spectacula, siquidem aliis uiam præberet, non iniuste agere, contra iniuste agere si occupaturus alios locis suis deturbaret h. Ita qui communia occupat, non iniuria agit uerum is qui iam occupata sibi arrogare uult. Nemo enim ad licus mans accedere prohibetur dummodo à villis, & monumētis, & ædificiis se absteineat, quia non sunt iuris naturalis, sicut & ipsum mare l. Quare non sine ratione dicebat Gratianus k. Ius naturale commune esse omnium nationum, eo quod ubique instinctu nature uisitatum sit, non constitutione hominis, aut destinatione positum, cuiusmodi est uiri & femine cōiun. suo, susceptio libetorum, puerorum educatio, communis omnium rerum possessio, & omnium una libertas, ac

e § litorum inst.
de rer. diu.

f l. 1. cum 4. seq.
de rer. diu. l. 1. sup.
r. & h. t.

g l. ex hoc iure de
iust. & iur.

h l. iniuriarum. §
si quis me de iniur.

i § litorum inst.
de rer. diu. l. in tan
tum co. t.

k dist. 1. ca. hu
manum genus.

quisitio eorum quæ cælo, terra, mariq; capiuntur, quæ admodum affirmat Paulus ¹. Possessio (inquit) appellatione lata est à pedibus, quasi pedū positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quæ Græci catochin appellant dominiumque rerum ex naturali possessione cepisse Nerua filius (ait) eiusque rei uestigium remanere, in his quæ cælo, terra, marique capiuntur. Nam hæc protinus eorum sūt qui primi possessionem apprehenderunt. Possessio igitur à natura ortum habet. Ceterum quū de natura ipsa passim fiat mentio, & à nobis in disputatione insitiora commemoranda sit: facturus operæ precium mihi uideor si de ea aliqua in uniuersum dicam: deinde ad ea quæ nobis propria sunt accedam. Nam secundum naturam est ^m communia primum rei tractare, dehinc quæ eiusdem propria sunt contemplari, posterior enim est priorum speculatio, ea quæ de communibus insituitur, & quoniam ratio definitionis essentialiam ⁿ (ut ita dicam) rei euoluit & declarat, ab eo exordium disputationis capiam.

m Aristo. 1. phif. tex. 57. & 3. phif. tex. 20. l. 1. si cert. pet. n Cice. in top. Aristo. 1. top. c. 4. metaph. 7. tex. 32. c. 12.

VS quod naturale appellatur ^o illud est quod ratio naturalis omnibus persuasit, cuius bipartita potest esse notio. Vna quidem quæ sit lex, & regula iustorum, & iniustorum ^p, altera autem quod moderatrix earum utilitatū sit, quæ ad uitam degendam sūt necessaria ^q. Illa in honestate consistit ^r: hæc in utilitate & bono publico ^s, illa potissimū hæc tria spectat, ut sanctè, pie, & honestè uiuamus, hæc uerò ut commodè & idoneè. Ex illa ceu ex fonte quodam sancto & augusto aurea illa præcepta emanant. Honestè uiuendū esse, quod illius iuris nota est quæ omnium præcepta uirtutum exigit. Omnes enim uitæ humanæ honestate ita amplectitur, ut eius nulla nostrarum actionum ex pers esse possit ^t. Hoc monet, ut fortiter, temperatè, benignè, & comiter in uita agamus eaque oia præ nobis feramus, ad quæ ut philosophorū sermonibus cohortamur, ita ut re atque opere ehibeamus laborandū esse ^u. Reliqua duo magis pertinet ad legislatoris rerumq; publicarum gubernatoris prudentiā & politiā, tamen à superiori præcepto fluunt. Nā quū natura inter nos cognationē induxerit, hominē homini insidiari nefas putandum est ^x. Est deinde secundū præceptū ut neminē lædamus, sed ius suū cuiq; tribuamus,

o l. 1. in fin. l. pen. l. oēs populi in fin. de iust. & iu. p l. 1. in fin. cum duab. seq. & l. p. de iust. & iu. q l. ex hoc iure de iust. & iu. § ius aut. gentium in fin. de iur. nat. gent. & ciu. r l. iustitia § ius in fin. præcepta de iust. & iu. s l. pen. de iust. & iu. l. bona fides depos. t § 1. in autent. ut om. ob. iud. pro. u l. 1. § ius in fin. de iust. & iu. x l. ut vim vi de iust. & iu.

2 D

30

a) l. bona fides dep.
 b) l. 1. de pa. l. 1. de
 const. pec. l. cū am
 plius § is natura
 debet de reg. iu.
 c) Arist. 1. polit.
 c. 1.

d) l. iustitia de iust.
 & iu.

e) l. in honoribus §
 philosophicum. l.
 seq. de uac. & exc.
 mu. l. ut gradatim
 demu. & honor.
 f) l. 1. & 2. de fia.
 hom. l. 1. § conuē
 tionis. l. iuris gen
 tiū de pac. l. laqueo
 lib. 1. de uerb. sig.
 § § ius autem gen
 tium. inst. de iur.
 nat. & c. l. ex hoc
 iure de iust. & in
 h) § singulorū inst.
 de rer. diu.

i) l. ergo delegi.
 k) l. pen. de iust. &
 iu. l. bona fides de
 po.
 l) intop.
 m) l. bona fides de
 po.

unde perspicuum est illa huius iuris quod civili faculta
 ti subicitur, tanquam propriam materiam esse, in qua
 elabores. Quorum primum in delictorum coercione
 elucet a; alterum in rerum contrariarū fide uersatur b,
 ac etiam in personarum qualitate, ut cuique ius pro
 dignitate tribuatur. Qui enim est iners c, qui uirtutis
 consilii atque industrig expertus est, quamquam sit corpo
 re firmo & benè constituto, & ad huius uitę necessita
 tes domesticalque opportunitates satis idoneo, ei tamē
 parere debet qui animo in rebus agendis atque tra
 ctandis praxset, qui iudicio ita ualeat, ut non sibi tantū
 consulendi uiam benè cognitam habeat ac perspicuam
 Nam ut is imperare, id est, ut ueteres dicebant, qui
 noui modò consulere sed etiam consules facere sciat: sic
 illis parere utile est. Et quia percommodum præceptū
 est d, naturalis rationis uis impellimur ius suum cuique
 tribuere. uidemus enim fœminas maribus natura obe
 dire. iuuenes senibus dicto audientes, ignauos strenuis,
 indoctos peritis e, (ueluti ducibus) parere atque ob
 sequi. Alterum est secundum ius, quod in utilitate uer
 fatur, ad ea pertinet commercia f quibus aptiores sum
 mus ad communicandum alius cum alio atque partici
 pandum, quod (ni fallor) non in scire ius gentium ap
 pellatur, quod non tam natura ipsa, quā hominum
 concordatorū iudicio sit cōstitutum g. Quod tamen iuris
 naturalis pars est, eiu s que nomine continetur h. Pro
 pterea quod in oī re consensus i gentiū omniū saltem be
 nē moratarum non solum in fiat iuris (ut uocant) aut le
 gibus, sed etiam moribus tam est efficax, ut sensim &
 tacitè confirmatum ritè lex natura nominetur. His igitur
 expositis intelligimus quid sit ius naturale, quæue
 eius partium sint rationes. Naturalis enim iuris ratio
 est bonum & æquum k, id est, quod omnibus bonum
 & æquum uisum sit. Civilis autem, quod omnibus,
 aut pluribus i quaque Ciuitate (ut Paulus docuit) uti
 le est. Ideo Cicero ius ciuile esse (scribit) æquitatem
 constitutam his qui sunt eiusdem Ciuitatis ad res suas
 obtinēdas. Pene idem Triphoninus m, Bona (inquit)
 fides quæ in contractibus exigitur, æquitatem summā
 desiderat: sed eam utrum æstimemus ad moerum ius gē
 tium, an uerò cum præceptis ciuilibus & prætoris, ue
 luti Reus capitalis iudicii deposuit apud te centum, is
 deportatus est, bona eius publicata sunt, utrum ne ipsi
 ea reddenda an in publicum deferenda sint l Si tantū

31

31

33

- naturale ius & gentium intuemur, ei qui dedit restitutum
 da sunt, si ciuile ius, & legum ordinem, magis in pu-
 blicum deferenda sunt: nam male meritis publicè, ut
 exemplo aliis ad terrenda male facta sit, etiam egestate la-
 borare debet. Hoc loco omnes monitos uelim bonum
 & equum aliter à nostris usurpari, quum equitatem
 iuris ciuilibus emendationem esse uelintⁿ. Quamquam
 scio nonnullos exitisse, & eos iuris scientia eminentes
 quibus hoc loco aqua, ut est in prouerbio, hæret.
 Itaque hic æquum & bonum pro iure naturali ex arte
 & interpretatione iuri ciuili accommodato acceptum
 sit. Quorum iurium naturalis, gentium, & ciuilibus ami-
 ca, conspiratio iustitia est ars, nostrorum iuris consulto-
 rum uti Paulus^o docuit, atque ad hæc Vlpianus P iuri
 operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iu-
 ris descendat. Est autem ius à iustitia appellatum. Ius
 autem est ars boni & æqui, uidelicet iuris naturalis ut
 idem Vlpianus^q addit. Ius ciuile est quod neque in to-
 tum à naturali uel gentium recedit, nec per omnia ei ser-
 uat: itaque quum aliquid addimus uel detrahimus iuri
 communi, ius proprium, id est, ciuile efficitur, & hoc
 est quod dicebat, Ius est ars boni & æqui, uidelicet iu-
 ris naturalis cum ciuili (ut dixi) artificiosè coniuncti.
 Quod autem ab eodem Vlpiano^r dictum est Ius à iu-
 stitia descendere, & id ipsum artem esse æqui & boni,
 id omne, etiam ipsis (ut dicitur) cornicibus ignotum
 esse uideo. Atque ita statuo ut aliquando in tenebris
 offendentibus lumen præferamus ius à iustitia appella-
 tum esse⁶, quia iustitia in actione^t consistit, hoc est in
 singularibus iustis rebus, non in sciètia, ut ipsum^u ius
 ex quo merito ars dicitur. Id quidem ritu omnium ar-
 tum^x, quas epagoge, id est, inductio ex rebus singu-
 laribus quæ sub sensum cadunt concepta peperit & cõ-
 situit. Ex quo Iureconsulti^a suas regulas non ius, sed
 ex iure natas esse dicunt, & uetus^b est philosophorum
 uerbum nihil in arte aut mente esse, quod non in aliquo
 sensum fuerit, id est, nihil nos intelligere quod non
 ante senserimus^c. Sed de his nimis fortasse, longis (ut
 dicitur) subfelliis egimus, quandoquidem & nos a-
 liis & suis, & quidem suo loco in nostris annotatio-
 nibus ad primum pandectarum, quas dum illustrari Fede-
 rico Fucaro adulescenti omnibus (ut ita dicam) Ari-
 stotelex felicitatis numeris cumulatissimo huiuscemo-
 di pandectas Romæ interpretaremur excerpimus. Nam

n Notantur hi qui
 aliter l. primam de
 iust. & iu. inter-
 pretati sunt.

o l. pen. de iust. &
 iu.

p l. r. de iust. & iu.

q l. ius ciuile de
 iust. & iu.

r d. l. r. de iust. &
 iu.

Iustitiæ explicatio
 non inuocanda.
 l. r. de iust. & iu.

l. r. de iust. &

iu. in uerbo ars.
 u. iustitia § iuris
 prudentia co. r.

x Arist. in proem.
 metaph.

a l. r. de reg. iu.

b Arist. l. metaph.
 c. r.

cl. labeo de supel.

leg.
 Federici Fucari
 laudes.

quum ætatem sapientia anteuertat, ambiguum omnibus fecit, animi ne an corporis & naturæ bonis omnibus antecellat, ita ut ipsum non modò sui æquales, sed etiam prudentissimi quique nostri temporis phœnicem appellare non dubitent. Iuri igitur naturali (ut eo unde digressa est nostra reuertatur oratio) tribuimus possessionem, dominiid uerò distinctionem, illi rationi quæ uel hominum consensu inducitur, uel illius maximè paritatem rationem habet, quæ ut commodè uiuamus nos commune facit. Rectè igitur Paulus^e sentit possessionem à pedibus appellari, quasi pedum positione, quia naturaliter teneatur ab eo qui ei insisit, quam tamen càm dem Græci Catochin appellant. Quandoquidem natura non rerum dominia, sed usum tantum præbuit paritate quantū agri quis occupauerat ad habitandū, aut arandum, eo tantisper dum possidebat à nemine poterat turbari^f, ne possessionem quam cuiuspiam natura deisset, interueneret, quod sine iniuria facti non poterat, quia tota contra naturam^g est. Dominiorum autè distinctionem ad humanæ rei custodiam & necessitatis subsidium communis, postea omnium nationum consensu excogitauit, id quod Hermogenianus^h testatur. Ex hoc (inquit) iure gentium introducta bella, discretæ gentes, regna condita, distincta dominia, agris termini positi, quod ius humanis necessitatibus exigentibus gentes humanæ sibi cõsulerunt. Duo igitur sunt, quæ in re habemus, Possessio & Dominium, illa facti est, hoc uerò iuris. Propterea autem possessio facti dicitur, ut hoc fortasse periculosè sentire uidear, quia semper i naturali seu corporali actu, uel eo qui ei æquiualeat cõsistitⁱ. Qua de re infra. Dominium autem iuris, quia insistentiam (ut ita dicam) in re non requirit sed animo tenetur, uocabulumque artis est, quæ ius uocatur. Enim uerò dominium ius^k etiam illud significat quorè facimus nosiram, nobisque propriam. Possessio autè (ut dixi) in detentione & occupatione rei uersatur^l. Illud enim i iure quod habemus, ut fere uoluntas abutèdi positū est^m. Possessioⁿ uerò in usu rei & detentione spectatur. Quæ quidem, si naturam spectes dominio prior est, & antiquior, sed iuris ordine & auctoritate posterior.

Cæterum

d d. l. ex hoc iure de iust. & iur.

e d. l. i. c. nostro.

f l. in tantum de rer. diu. g l. ueluti de iust. & iur. l. i. de iniur.

h d. l. ex hoc iure de iust. & iur.

i l. i. l. quod meo § si uenditor è h. t. k l. uti frui si usus fruc. pet.

l l. i. § ex contrario in fin. h. t. l. i. uti poss.

m l. in re mandata c. mand. l. qua ratione § h. c. quoque sup. t.

n d. demq; ex quic. ma. l. quæstio de uerb. sig.

AETERVM, ut que
sumus polliciti omnia ab-
soluamus, illum scrupu-
lum, qui perspicaces etiam
malè habet pro virili exi-
mamus, videlicet qui iuris
ciuilis compilatores prius
de acq. rer. dom. quàm de
ipsa possessione tractauer-
int, quum præ posterè egis-
se parùm oculatis videntur
sint: quoniam is dicitur re-

- 41
42
43
44
45
- etè aliquid scire ac cognoscere, qui illius rei quàm que-
rit elementa & principia nota habet^o. Dominij autem
principium, & causa fuit ipsa possessio (vt Paulus P
ostendit) quæ natura prior est. Ex quo doctrinæ ordi-
ne de eo primum agendum erat, quum effectus suis causis
posterioribus sint. Respondet quæstioni Petrus bella
pertica iuxta philosophi⁹ mentem à notioribus inchoan-
dum esse idcirco à dominio quod possessi de notius esset.
Non defuerunt qui his refragati sint, & in his Socinus^r,
quoniam dominij cognosci sine possessione non possit,
ita possessio notior sit necesse est, quod rectè consequi
autumat quòdo per ignota uel æque nota nihil addisca-
mus, propterea Petri bellæ perticæ lacunas ex philoso-
phi⁹ sententia sic expler. ea dici notiora, quæ sunt magis
vniuersalia magisque confusa^b respectu particulariùm &
discretorum (ut ille loquitur) eaque in translatione debere
præcedere casus est (Inquien^s) quem non intelligis. si
certè per. quòd exemplo pueri sit perspicuum, qui à pri-
ma pueritia viros omnes patres nominant, feminas ma-
tres. In titulo igitur qui nostram translationem præcedit de
dominio modo quodam confuso & tudi, nostro verò de
possessione titulo, distictius paulo, & ordinatius etent
vtrū vna^t sit an plures, & eius generis miræ enuclea-
tiones indagantur, vt eorū aliqua animo scientia impri-
matur, quare hoc potissimū causa fuit ordinis titulorū.
Hoc responsum etiā alio adminiculo fulciri posset quā
do quidem eam ferè in omnibus viā ingredimur^u vt à
notiorib⁹ ad ea quæ minus nota sunt progressus faciam⁹,
cuiusmodi effectus & accidentia sunt, & alia tali natura
prædita, ita ab illis exordiendū videri. Cuius rei fidè no-
tiora ipsa faciunt quæ sunt sensui proximiora quales esse
ctus (vt dixi) & accidentia habentur, quod ex eo colligunt,

o. l. r. de omniur.
Arist. 1. phis. tex. 1
p. 1. r. e. nostro. d.
q. p. phis. tex. 1.
§ is igitur inst. de
iust. & iu.

r in h. c.

o idē philo. phis.
p. tex. 3.

t l. 3. § genera h. c.

u § his igitur inst.
de iust. & iu. Arist.
p. phis. tex. 3.

ratorio magistratu interrogante veluti consule confisi-
 tuebat: & si à physicis exempla mutare libet, Mundus
 est ex cœlo, terraq; et ex naturis, quæ intra hæc seclũ dũ
 tur consuetio. Medicina est, Quæ animantium corpo-
 ribus medetur, ex causâ informante. Sicra est Vindi-
 ctæ appetitus. lex est quæ æquitate eos, qui eius seclũ ini-
 tatis sunt, ad res suas obtinendas continet, sic à causis
 etiam finalibus definitiones oriuntur: vt Homo est ani-
 mal ad beatitudinem natum: Domus vtile ædificiũ ad
 habitandum. d Ex quo videtur licet ius civile vniuersũ
 in rebus aut acquirendis aut seruandis, aut diminu-
 endis consistere. Porro autem definitiones hoc pluriũ
 generũ eausis nasci possunt, vt Homo est aial ex ra-
 tionali anima, æternæ beatitudinĩ creatũ. Sic ius. Ars
 boni, & æqui, cuius meritò sacerdotes Iureconfulti ap-
 pellantur. Iustitiam namq; colunt Iureconfulti, Boni,
 & æqui notitiam profitentur, licitum ab illicito discer-
 nentes, bonos nõ solum metu pœnarum verũ præmio-
 rum quoq; exhortatione efficere cupientes, veram (ni
 fallor) non simulatam philosophiam affectantes. Qui-
 bus ãt definiendi modis. Lex ãt erit Commune præcep-
 tum, viroꝝ prudentum consultum, delictorum quæ
 sponte, vel ignorantia contrahuntur coertio communis
 Reipu. sponso. In quo animaduertendum est præsertim
 in hac iuris ciuili arte, formam cum sine ita amicè con-
 iurare, vter alterum sine alterius ope vix cõsistere queat.
 Sic in oibus actiõs artibus misceatur; quemadmodũ
 Tutela h est vis, atq; potestas in capite libero ad tuẽ
 dũ eum qui p̃p̃ etatem se defendere nequit. iure ciuili
 data; ac permissa. sic obligatio i est iuris vinculiũ quo
 necessitate astringimur alicuius soluendę rei secundũ
 nostræ ciuitatis iura. Sic actio k est ius persequendi in
 iudicio, quod nobis debetur: ad eũ ãt modũ, Testamen-
 tum l est voluntatis nostrę iusta sententia de eo qd̃ qd̃
 post mortẽ suã fieri velit, Sic stipulatio m Acceptilatio
 n & innumera alia iuris vocabula, hisce finẽdi regulis
 aperiũtur. Tertia definitio, q̃ ex causis rei accidẽtibus
 cõstat. Quæ potissimũ qualis res sit breuiter enucleat.
 Est autẽ ea definitio, Oratio rẽ per extrinsecus accidẽtia
 explanans, eaq; duplex ponitur: Vna liquidẽ quæ ex
 genere, & proprietate, q̃ illi solico ueniat, cõsistit: vt
 hõ est aial risui natura aptũ. Terra ãt elemẽtũ grauissi-
 mũ, ignis elemẽtũ leuissimũ. Quæ propriẽ à nostris de-
 scriptio nominatur. Altera ãt quæ ex accidentibus alijs
 qdẽ rei cõdicatis constat, quorũ singula licet pluribus

d .i. tabernę de
verb. sig.

e .i. fin. de leg. &
senat.

f .i. i. de iusi. &
iu.

g .i. i. de legi.

h .i. i. de iur.

i §. i. infi. de obl.

k .i. nihil ali d d
a. 7. & obl.

l .i. v. de testam.

m .i. 5. §. stipula-

tio de verb. obl.

n .i. i. de accepte-

o .i. i. de iur.

p .i. i. de iur.

q .i. i. de iur.

r .i. i. de iur.

r 4

r 5

rebus insint, simul tñ iuncta ei rei; & quidē soli (quę de
 finitur) hærēt, vt hō est aīal bipes implūe, pulchrū ma-
 gni cerebri. Et hęc satis abūdēq; de secunda quęst. quę
 quidnā est nūcupatur. Nunc dicamus de tertia quęst. q̄
 qualis sit exponit, propriamq; naturā rei, quā necessa-
 riō sui affectus consequūtur aperit. Hinc consequentū
 est quęrere. Quō aliquid alicui insit: Vtrum vt propri-
 us affectus, An aliud quoduis predicatum, iam cōper-
 to aliquid alteri inesse statim emergit quęstio. quę pp
 quid appellatur, id est, quā ob causam hoc illi insit, vt
 qm̄ exempli gratia risus natura homini inest, causam
 inuestigamus, propter quā is affectus insit. hęc autē ri-
 dendī causa affertur, qđ rationale sit animal. vt si quę-
 rimus An possessio facti sit potius quā iuris, qualitatis
 cognitione res dījudicanda est. Deinde quare facti sit
 cognitu erit facile, sic possessionē facti esse dicemus quā
 vñ sit^o & naturalis Catochin apprehensio, vel occu-
 patio corporalis, vel quę naturalī (vt ita dicam) æqui-
 polleat quā eandem, & ciuilem appellare licet. Hoc est
 artificiu qđ ego quasi de manu in manū studiosē iuuen-
 tui tradere constitui: quo rē quamq; dubiā perspicuā
 efficere possimus; & sine quo, manca, & illiberalis non
 iuris modo, sed reliquarum ēt ingenuarum artium tra-
 ctatio futura est. Hanc methodum summis viris mirifi-
 cē, & philosophis, & veteribus Iureconsultis placuisse
 video, vt maximē miret nostris Doctoribus, si modō vi-
 derunt repudiatam fuisse, sed cuiq; suū (vt dicitur) Iu-
 diciū liberum esto. Illi sui insituti rationem fortasse
 habuerunt ego meo foro seruiam, adē vt certē quidē
 cū Platone (vt dicitur) errare, quā cū istis minutis legu-
 leis benē dicere malim. Nam sequenti magnos Duces
 eos p̄ferim, & tales Iureconf. error semp est honestus.

Boni Boni Juris. Cortonensis Ad tit. de Acquir.
 vel amittenda poss.

L A C E T Igitur qm̄ posses-
 sio quid sit diffinienda est ante
 quęrere, vnde ipsa & quot mo-
 dis dicatur, illud nos conducer
 ad eius diffiniendę inuestigatio-
 nē. Propterea qđ origo^a verbi
 siquidē id rectē deriuatū est, eo
 dem rationis fonte, quo diffini-
 tio, p̄ficietur. Etenim p̄ncipio

prima verba magis fortuito (vt Arist. placet) & quāsi

o .i. quęstio de
 verb. sig:

a .i. s. appella-
 ta si per. l. r. de
 fur.

b §. est & aliud iudicio & ratione ducia sunt, b in quibus nomen possessionis, vt merito de eius etymologia quærendum videatur. Quæ ratio in disputationibus vocabulorū ambiguitatem, & proinde rerum, maximè enucleat, nõ minus quàm diffinitio. Qui mos (vt ante diximus) veterum iuriconsultorum & philosophorum fuit, vt initio diligenter inquirerent qua de causa queque res ita nominatæ, atq; in his prope princeps Vlpianus, c qui cum pluribus in locis d vocabuli notatione, rerum, rationem exorditur, quod & hic Paulus obseruat.

d l. r. h. t.

• Lib. r. disp. c. r.

Offessio igitur appellata est d pedibus (& vt Labeo dicit) quasi pedum positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit quam Greci ΠΑΤΟΧΙΙ dicunt: quæ sententia tamen si iureconsulti sit, Alciatus e tamen ab ea recedit in dñs eos qui putat

f In suis declarationibus.

Vaconij sententia

g l. quod in litore sup. r. l. in tantum de rer. diu.

possessionem d pedibus dici quum ipsa nec quicquam cum pedibus commune habeat, nec verbum pedis in eo nomine inclusum sit, quod grammaticis notum est, qui possideo, confideo, assideo, ab eodẽ verbo sedeo formant. Magis idcirco Alciato placet possessionem d sedibus esse dictã, cuius opinionis Vaconius f (quẽ honoris causa nõmino) assentitur. Vir quidem, meo iudicio, perdoctus & ingenij acumine in iure interpretando præexcellens. Sed tamen quum pleriq; in locis ingeniosus quàm verius censere videatur, statui assensum quodammodo suslinere, & tantùm discipulis quam re dissiderem indicare. Nec enim (vt spero) agrẽ illi erit, si suum veriq; iudicium integrum relinquatur. Dicit igitur ipse initio omnem terram (ne ab eius verbis vel latum vnguẽ discedam) fuisse communem, quo tempore non erant dominia: sed omnes in agris more ferarum viuẽbant, & vnusquisq; habebat sua animalia, & illa poterant omnimodo quocunq; fundo pascere, sedesq; in illos ponere. Quod hodie dicit in Scythia obseruari, quodque vsu venire videmus in illis extorribus, quos Aegyptios vocat, & quandiu ibi sedes retinent dicuntur possidere: quum verò discesserint, lo

cus ille pot. st. à quocūq; occupari. Cuius rei vestigiū remanet in litore maris. Colligit igitur possessionem à sedium positione dictam. Nos tamen ne digitum qui dem à veterum recepta litera recedendum arbitramur.

Euerſio opinionis
Vaconij.

Qua in re primum statuo, quid ipsa ethymologia sit & unde orta. Ethymologia est (authore Cicerone) ^h verbi notatio: Tum ex notatione inquit, quum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur hoc modo quum lex

h In Topicis in lo
co annotatione.

Aelia sentia assiduo assiduū vindicem esse iubeat, locupletem locupleti. Locuples enim assiduus est (& ut ait Aelius) appellatus est ab ære dando. Fabio verò Quintiliano authore, propriè originatio dicitur quæ notatio, vel originatio quandoq; ex accedentium natura descendit ex qua nomen ipsum fuisset inditum, vt Romulus post mortem dictus est quirinus à Quiri quod lingua Sabina hastam significat, quòd ei hastam gestare mos esset: sic Hippolitus quòd cum ab equis discerpi contingisset: qui idem & virbius est appellatus, quòd à mortuus Aesculapij arte i lucem esset reuocatus, id est, à vita bis recepta.

Quando q; autem ethymologia inducitur ex eo quod esse deberet: vt Monachus quòd solitarius agere debeat. Tutor, i quòd tueri suæ fidei commissum debeat. Quandoque etiam ex eo quòd eo tempore quum nomen inderetur obseruabatur, vt Nutrix ^k dicitur, quòd in ijs obnubi capita solerent: sic Taberna ^l quòd tabulis clauderetur. Nam licet mos in desuetudinem abierit, nomina tamen adhuc in vsu retinentur. Sciendum est igitur Græcos & Romanos sepe eandem rem duobus vocabulis notasse à duabus rebus natura vel ratione differentibus. Quod in verbo possessionis Latino, ex verbo catochi (vt quidam opinantur licet nos contra) Græco ^m cernitur. A duobus etenim, hominis, industriæ naturalis (vt sic dicā) membris vocabulā deriuarunt: à pedibus Romani dicunt enim possessionem. pedam esse positionē Græci à manibus: eandem siquidem Catochin, id est, manu præhensionem vocant. Sic vltimam voluntatem Latini ex numero testium quòd actus esset testatissimus Testamentū nominarunt. Græci ⁿ qd ordinatio quæ dā est, & vt ita dicā dispositio esset, Diathichin Indicat hoc Iureconsultus ^o his verbis, quum aperit, non minus quempiam possidere, quàm si pedem sinibus intulisset in quo morem naturalis possessionis apprehen-

l .l. i. de tutelis.

k §. 1. inst. de patria potest.

l .l. Tabernæ de ver. sig.

m .l. i. h. t.

n Theophilus. §. 1. inst. de testam.

o .l. quod meo. §. si venditor ē. h. t.

P .l.1.h.t.

Q .l.3. §.nerua fi-
lus.h.t.l.1.2.3.
&.4.sup.tit.1.

z h.t.l.1.

o .l.1.quod meo. §.
sn.h.t.

t .l.3.h.t.

u d.l.3.&.l.2. §.
cum sichū infr. p
empto.x .l.1.quod meo. §.
si venditorem.a .l.3. §.ex cōtra
rio h.t.

denda per inambulationem significat. Erit igitur Ca-
rochin manu prehensio (vt inquit. Paulus:) P cuius rei
uestigium remanet in his rebus quæ terra, mari, cælo,
que capiuntur. nam licet eorum proximus sunt, qui pri-
mi earum possessionem apprehenderint, ¶ Hic igitur
quærendi modus ab occupatione est, quæ occupatio
possessio naturalis dicitur & corporalis, vt pote quæ
principe sensu, qui tactus dicitur, perciperetur. Quæ
rectè Paulus ¶ Græcè appellationi inferuiens, non vt
primam atque aliam rerum mobilium possessionem ef-
fe velit, immobilium verò secundam. Quum si Roma
nam appellationem speciemus, quod celsus⁶ & La-
beo (referente Paulo) facit primam rerū immobilium oc-
cupationem dicere oportet, quod ex pedibus inambu-
lantibus obiri soleant. Sed tamen aliorum interpretum
qui in eam sententiam descenderunt, opinionem recen-
seamus. Dicunt igitur primam acquirendi modum ab
occupatione mobilium cepisse post autem adeptum
possessione dominium, non modò naturaliter, sed etiam
ciuilitè nos possidere. Itaque vt possessio capta
videretur, quæ in rebus mobilibus illorum iudicio pro-
pria & princeps erat in immobilibus autem vix facilis
immò ne vix quidem quum apprehendi non possent,
ōnes fundi glebas circū ambulari solebāt, ¶ ita vt nul-
la pars non diceretur pedibus conculcata: qui pedum
ingressus prehensionis loco esset. Id quia ridiculū &
nimis superfluum videbatur satis habitum est ad
adipiscendam possessionem, si pars aliqua fundi pertin-
geretur, dum ea mente & cogitatione sit, vt velit totū
fundum possidere, vt notat Paulus^u Quod autem,
ait, diximus & corpore & animo acquirere nos debere
possessionem, non vtiq; ita accipiendum est, vt qui
fundum possidere velit omnes glebas circumambulet,
sed sufficit quamlibet partem eius fundi introire dū ea
mente & cogitatione sit, vt totum fundum vsque ad
terminum possidere velit, & hinc possessio ducta est,
quod etiam celsus^x affirmat in hac specie. si vendito-
rem, quod emerim, deponere in domo mea iusserim pos-
sidere me certum est, quamquam id nemo dum attinge-
rit, aut si vicinum mihi fundum mercato venditor si
mea turre demonstrat, vacuamque se possessionē trade-
re dicat, non minus possidere capi, quàm si pedem fini-
bus intulisset. Idem ex Paulo^a dum ait: Non enim ma-
gis possessio apud duos esse potest, quàm vt tu siare vi-
dearis

- dearis in eo loco in quo ego sio, & hinc natum est, vt
 ponere pedem pro possidere Latini dixerint Cicero ^b b phyl. 1.
 23 longo interuallo in possessionem libertatis pedem poni
 mus, & alio loco idem ^c Philosophia vbi pedem pone-
 ret non habebat. Ex quo aduersariorum contrariarum ra-
 tiones an leues sint & parui momenti facile liquet.
 Quinimmo & illorum errores pariter deteguntur, qui
 mobilia improprie possideri, cum pedibus non tenean-
 tur contemnunt. Quandoquidem immobilium tanquam
 mobilium possessio apprehenditur. Sin vero dixeris
 mobilium possessionem leuem & infirmam esse, quum
 facilius amittatur desperatione inueniendi. Respondi
 non id ex mobilium natura prouenire sed nostro facto,
 quando immobilium non ita facile possessionem amit-
 tamus: nempe quæ occultari non possunt & ipsorum
 naturalem semper possessionem nancisci possumus non
 itidem mobilium. Propterea dicebat Nerua d Filius
 res mobiles excepto homine quatenus sub custodia no-
 stra sint eatenus possideri, id est, quatenus si velimus na-
 turalem possessionem nancisci possumus, nam pecus si
 24 mul atq; aberrauerit aut vas ita exciderit, vt non inue-
 niatur proinus desinere à nobis possideri, licet à nullo
 inueniatur & ideo Caius ^e Rem, quæ nobis subrepta
 est, perinde intelligitur desinere possidere, atq; eam quæ
 vi nobis crepta est. Furtum enim rerum mobilium
 non immobilium est. Quarum possessionem amitti di-
 cimus quum ea ita perdiderimus vt nesciamus vbi sint,
 non quod vised inueniendi desperatione tanquam à
 possidendi proposito egredimur. & Possideri ^h igitur
 res mobiles dicuntur quoniam corporales sunt (vt Pau-
 25 lus docuit) Possideri autem possunt quæ sunt corpo-
 ralia & adipiscimur possessionem corpore, & animo.
 Idem ⁱ alio loco, si viam habeam per tuum fundum &
 tu me ab ea expuleris per longum tempus non vtendo
 viam amittam, quia nec possideri intelligitur ius incor-
 porale, nec de via quis merito iure detruditur, id est, non
 nisi longi temporis negligentia viam amittam, à qua
 non videor à te expulsus. Ideoque neque tu amisisse, ne-
 que tu eius possessionem tibi quæ fuisse videris i quo-
 nim ista incorporalia apprehendi non possunt. Posses-
 sio autem occupatione quæritur, quare nec vsucapi po-
 test seruus qui possideri non queat (quod & Caius ^k
 notat) Rei traditionem & vsucapionem non recipere
 manifestum est. Idem scribit Theophilus } quæ om-
 B

Contrariarum ratio-
 nes eluantur.

d l. 3. §. Nerua filius; h. t.

e l. rem quæ nobis h. t.

f l. quam rem infr. de vsuca. §. quod autem infr. de vsu. g l. si id quod h. t. l. 3. infr. cum dua- bus seq. sup. tit. 1. h l. 3. h. t.

i l. sequitur §. Si viam infr. tit. 1.

k l. seruus §. incorporales sup. t.

l §. 1. infr. de inter.

nia mōro iure Valere puto, id est, mōris siue puris ver-
bis, quibus lex scripta est inspectis. Licet autem res
mobiles possideantur tamen appellatione possessionis
mōro iure non continentur, vti appellatione possessio-
nis rerum immobilium proprietates intelligatur vt Pau-
lus^m interdum (ait) proprietatem quoque verbum pos-
sessionis significat, sicut in eo qui possessiones suas lega-
stet responsum est. Vbi recte interpretes obseruant
hoc possessionum legato res mobiles non contineri. Sic
enim fert loquendi vsus quod pluribus locis notatum
est: quod tamen semper intellexim velim, nisi aliud mēs
testatoris aut subiecta materia suadeat quomodo Tul-
lius in paradoxo possessionis nomine cōprehendit oīa
quæ in nostris bonis annumerantur. Diues est (inquit)
cui tanta possessio est vt liberaliter possit viuere. Impe-
ratorⁿ quoque possessionis nomen proprietati accōmo-
dat. Idem Cicero alibi pro p̄dicio vsurpat, vnde pos-
sisiones vrbane & rusticæ dicuntur. Callidi (inquit)
æstimatores prata, & areas magni æstimant, quod ei ge-
neri possessionum à nemine noceri potest. Festus^o
quoque scribit possessiones appellari agros, latè paten-
tes publici priuatiq; iuris qui nō m̄cipatione sed vsu
tenebātur, & vt quisq; occupauerat possidebat. Qua-
re ad proprietatem rerum mobilium hoc nomen vix
proprie pertinet: quoniam communis vsus loquendi
repugnat, vt proprietatem mobilium possessionis no-
mine designemus: tamen si dubium non sit P ea nō im-
proprie possideri. Sed iam familiaris nos sermonis cō-
suetudo eo duxit, vt tantum de rebus soli dicatur.

m .i. interdum de
ver. sig. l. filij. §. fi.
ad munic. l. initio.
C. d. pac. int. emp.
& vend. l. 2. C. de
fid. min. l. ab execu-
tione. C. quo. ap-
pell. l. cum satis. §.
fi. C. de agr. & c. f.
l. ruræ. l. locorum.
C. de om. agro def.
lib. 11.

n .i. cum res. C. d.
contra. emp.
In paradoxo.
o In suo Lexico.

p .i. r. in fine de
fur. §. retinendę in
fide in eadē.

Insequens est questio an possessio sit
& hoc in causa propositum esse de-
buerat, quoniam nostrę tractationis ē
subiectum, atq; ideo quia notum ma-
gis ad id conueniendum & tanquam
ante oculos positum transiliendum.

Non ab re tamen erit vt ipsis originem repetamus,
nam si cognouerimus non casu ipsam fuisse constitutā,
sed iudicio & ratione nominatam, à natura omnē vim
habere, q̄ & si pro rei dignitate veri inuestigandi stu-
dio omnes trahimur, nihil erit tam difficile & obscurū
cuius alacritate animi industria, & labore non assequa-
mur. Queramus igitur an possessio sit atq; utrū ho-
minis liceat rem communem veluti propriam possidere

q .i. r. sup. t. & h.
t. l. 1. de rer. diu.

ani ab. Am. 1 & 1

Dubium primo faciebat, quoniam nullus debet tribuere quod Dei sit, Dei autem rerum omnium dominium esse in psalmis^r testatum est. Secundo nomen domini potestatis appellacione teneri potestatem porro hominem non habere sed vnicum Deum^s eum quippe^s verius est potestatem habere, qui rerum naturam potest immutare. Ad secundum suggeri solet quod nulli liceat rem communem vt propriam possidere, atque ita ratiocinatur, Omne quod est contra ius naturale illicitum esse,^t secundum autem ius naturale omnia esse communia,^u cui quidē communitati repugnat proprietatis possessionem: Igitur illicitum cuius rem vt propriā facere exēplo^x spectantium in theatris vtunur si quis enim praueniens ad spectacula prohiberet aduenientes, occupando sibi loca, ne communibus ludis fruerentur, eum iniuriam facere. Ita & qui ea qui bus omnes vti debent sibi vindicat, non iure agere. Quę licet non incolorate dicuntur, magis est tamen veritati consentaneum communia, propria aliquorum fieri posse quod facile intelliget, qui duo sibi persuadebit. Primum quod res exterior potest dupliciter considerari: vno quidem modo pro eius natura quę humanę potestati non subiacet sed soli diuinę. Altero item modo pro vsu ipsius rei & quatenus homo^a naturale dominium habet potestque suo arbitratu illis vti, quasi re propter se nota vel facta semper enim imperfectiora perfectioribus seruiunt. Qua ratione Aristoteles probabat possessionem rerum exteriorum naturaliter ipsius hominis esse. Hic autem naturalis dominatus in relliquas creaturas homini propter rationem in ipso insitā competit, uel potius ob dei imaginem in humanis animis diuinitus delineatam, & expressam. Id quod à Mo se^b literis proditum est (dicit enim ipse ore Dei) faciamus hominem ad imaginem nostri, & pręsit piscibus maris. Quę quum ita sint ad primum dicendum est Deum principale dominium omnium rerum habere, ipsumque pro sua in genus humanum benignitate & prouidentia corpori humano sustentando atque exhibēdo res aliquas destinasse^c: propterea hominem dominium naturale usurpare hoc est utendi potestatem. Ad secundum illa ratio de dominio & potestate Dei iusta est quo ad ipsarum rerum naturas, nempe soli Deo competit. Cæterum ad secundam partem duo præfanda sunt. Primum duo homini circa rem exteriorem, attributa

r. Psal. 137

s. distin. 8. c. 1.

t. distin. 8. cap. quæ contra.

u. distin. 8. cap. differt autem.

x. l. iniuriarum. de iniur.

a. l. qui uas § ex furtiuis. de fur. l. ancillarum de pet. hared. § in pecudum inst. de rerū diu. l. iustissime de edil. edic.

b. Genes. 17.

c. § in pecudum inst. de rer. diu.

d l. ex hoc iure de
iust. & iure.

competere potestatem, uide licet distinguendi d ex quo homini tribus de causis possidere licet. Primo, quia quisque sollicitus propria administrat & procurat, quā omnibus uel pluribus communia. quod homines laboris fugientes, alius alii curam eorum quæ ad omnes pertinent facile relinquunt, sicut accidit in turba seruitutium. Secunda causa quod res humanæ relictis & ordinatius aguntur, si suarum cuique rerum propria sollicitudo & cura immineat. Etenim nisi quis rerum confusio est, ubi uniuersi quæ sunt singulorum satagunt. Tertiò causantur hominis statum magis pacificum reddi quum singuli quique rei suæ administratione contenti, aliena non curant. Et ideo sæpius uidemus, eos qui indiuisim & communiter possident, inter se litigare, inimicitiaq. non leues ex communiōe frequenter oriri. Secundum est quod homini competit circa res exteriores, usus uidelicet, quo in genere homo non habet res exteriores ueluti proprias, sed ueluti communes, ut dicit Iustinianus e. Proprietas maris potest intelligi esse nullius, usus uerò omnium. Quod igitur, ut ad primum veniam, communitas rerum iuri naturali attribuitur, non ideo receptum est, quia ius naturale dicitur omnia esse possidenda communiter. Sed quia secundum ius naturale nulla est possessionum & dominiorum distinctio f, sed magis hoc ex hominum consuetudinibus ortum, quod pertinet ad ius (ut uocant) positium g, unde proprietas possessionum non est contra ius naturale, sed iuri naturali coniuncta & addita aliqua utilitate, quæ iuris omnis est regula ingenio & prudentia hominis excogitata. Ad secundum dicendum est illum qui præueniens ad spectacula, siquidem aliis uiam præberet, non iniuste agere, contra iniuste agere si occupaturus alios locis suis deturbaret h. Ita qui communia occupat, non iniuria agit uerum is qui iam occupata sibi arrogare uult. Nemo enim ad litus mans accedere prohibetur dummodo à villis, & monumentis, & ædificiis se absteineat, quia non sunt iuris naturalis, sicut & ipsum mare l. Quare non sine ratione dicebat Gratianus k. Ius naturale commune esse omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ uisatum sit, non constitutione hominis, aut destinatione positum, cuiusmodi est uiri & foemine cōiunctio, susceptio liberorum, puerorum educatio, communis omnium rerum possessio, & omnium una libertas, ac

e § litorum insti.
de rer. diu.

f l. 2. cum 4. seq.
de rer. diu. l. 1. sup.
t. & h. e.
g l. ex hoc iure de
iust. & iur.

h l. iniuriarum. §
si quis me de iniur.

i § litorum insti.
de rer. diu. l. in tan
tum eo. t.
k dist. 1. ca. hu
manum genus.

quisitio eorum quæ cælo, terra, mariq; capiuntur, quæ admodum affirmat Paulus ¹. Possessio (inquit) appellata est à pedibus, quasi pedum positio, quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insitit, quæ Græci catochiu appellant dominiumque rerum ex naturali possessione cœpisse Nerua filius (ait) eiusque rei uestigium remanere, in his quæ cælo, terra, marique capiuntur. Nam hæc protinus eorum sunt qui primi possessionem apprehenderint. Possessio igitur à natura ortum habet. Ceterum quæ de natura ipsa passim fiat mentio, & à nobis in disputatione insinuat commemoranda sunt: facturus operæ precium mihi uideor si de ea aliqua in uniuersum dicam: deinde ad ea quæ nobis propria sunt accedam. Nam secundum naturam est ^m communia primum rei tractare, dehinc quæ eiusdem propria sunt contemplari, posterior enim est propriorum speculatio, ea quæ de communibus insinuitur, & quoniam ratio definitionis essentialiam ⁿ (ut ita dicam) rei euoluit & declarat, ab eo exordium disputationis capiam.

I l. 1. h. c.

m Aristo. 1. phif. tex. 57. & 3. phif. tex. 2. o. l. 1. si cetera pet. n Cice. in top. Aristo. 1. top. c. 4. metaph. 7. tex. 32. c. 12.

H V S quod naturale appellatur ^o illud est quod ratio naturalis omnibus persuasit, cuius bipartita potest esse notio. Vna quidem quæ sit lex, & regula iustorum, & iniustorum P, altera autem quod moderatrix earum utilitatum sit,

o l. 1. in fin. l. pen. de iust. & iu. l. o. s. populi in fin.

p l. 1. in fin. cum duab. seq. & l. p. de iust. & iu.

q l. ex hoc iure de iust. & iu. § ius autem gentium in fin. de iu. nat. gent. & ciu.

r l. iustitia § iuris præcepta de iust. & iu.

s l. pen. de iust. & iu. l. bona fides de pos.

t § 1. in autem ut om. ob. iud. pro. u l. 7. § ius in fin. de iust. & iu.

x l. ut vim vi de iust. & iu.

quæ ad uitam degendam sunt necessaria ^q. Illa in honestate consistit; hæc in utilitate & bono publico ^b, quæ l. ex hoc iure de iust. & iu. § ius autem gentium in fin. de iu. nat. gent. & ciu. emanat. Honestate uiuendum esse, quod illius iuris nota est quæ omnium præcepta uirtutum exigit. Omnes enim uitæ humanæ honestates ita amplectitur, ut eius nulla nostrarum actionum expers esse possit ^t. Hoc monet, ut fortiter, temperatè, benignè, & comiter in uita agamus eaque omnia præ nobis feramus, ad quæ ut philosophorum sermonibus cohortemur, ita ut re æque opere e hibemus laborandum est ^u. Reliqua duo magis pertinet ad legistratoris rerumque publicarum gubernatoris prudentiæ & politiæ, tamen à superiori præcepto fluunt. Nam quæ natura inter nos cognitionem induxerit, hominem homini insulari nefas putandum est ^x. Est deinde secundum præceptum ut neminem lædamus, sed ius suum cuique tribuamus, iust. & iu.

x l. ut vim vi de iust. & iu.

^a l. bona fides dep.
b l. r. de pa. l. r. de
const. pec. l. cū am
plius § is natura
debet de reg. iu.
^c Arist. 1. polit.
c. 1;

d l. iustitia de iust.
& iu.

^e l. in honoribus §
philosophicum. l.
seq. de uac. & exc.
mu. l. ut gradatim
de mu. & honor.
f l. 1. & 2. de sta.
hom. l. r. § conuē
tionis. l. iuris gen
tium de pac. l. laqueo
lib. 1. de uerb. sig.
§ § ius autem gen
tium. insti. de iur.
nat. & c. l. ex hoc
iure de iust. & in
h § singulorum insti.
de rer. diu.

l. ergo delegi.

k l. pen. de iust. &
iu. l. bona fides de
po.

m l. intop.

n l. bona fides de
po.

unde perspicuum est illa huius iuris quod ciuili faculta
ti subicitur, tanquam propriam materiam esse, in qua
elabores. Quorum primum in delictorum coercione
elucet ^a; alterum in rerum contra statū fide uersatur ^b,
ac etiam in personarum qualitate, ut cuique ius pro
dignitate tribuatur. Qui enim est iners ^c, qui uirtutis
con filii atque industrię expers est, quamquam sit corpo
re firmo & benè constituto, & ad huius uirę necessita
tes domesticaeque opportunitates satis idoneo, ei tamē
parere debet qui animo in rebus agendis atque tran
dis praestet, qui iudicio ita ualeat, ut non sibi tantum
consulendi uiam benè cognitam habeat ac perspectam
Nam ut is imperare, id est, ut ueteres dicebant, qui
non modò consulere sed etiam consules facere sciat: sic
illis parere utile est. Et quia per commodum praceptū
est ^d, naturalis rationis uī impellimur ius suum cuique
tribuere. uidemus enim foeminas maribus natura obe
dire. iuuenes senibus dicto audientes, ignauos strenuis,
indoctos peritis ^e, (ueluti ducibus) parere atque ob
sequi. Alterum est secundum ius, quod in utilitate uer
satur, ad ea pertinet commercia f quibus aptiores sum
mus ad communicandum alius cum alio atque partici
pandum, quod (ni fallor) non inscitè ius gentium ap
pellatur, quod non tam natura ipsa, quàm hominum
cordatorū iudicio sit cōstitutum ^g. Quod tamen iuris
naturalis pars est, eiu s que nomine continetur ^h. Pro
pterea quod in oī re consensus i gentiū omniū saltem be
nè morararum non solum in fiat utis (ut uocant) aut le
gibus, sed etiam moribus tam est efficax, ut sensim &
tacitè confirmatum ritè lex natura nominetur. His igitur
expositis intelligimus quid sit ius naturale, quae
eius partium sint rationes. Naturalis enim iuris ratio,
est bonum & aequum ^k, id est, quod omnibus bonum
& aequum uisum sit. Ciuili autem, quod omnibus,
aut pluribus i quaque Ciuitate (ut Paulus docuit) uer
le est. Ideo Cicero ^l ius ciuile esse (scribit) aequitatem
constitutam his qui sunt eiu s dem Ciuitatis ad res suas
obtinēdas. Pene idem Triphoninus ^m, Bona (inquit)
fides quae in contractibus exigitur, aequitatem summā
desiderat: sed eam utrum aequitemus ad mōrum ius gē
tium, an uerò cum praecipis ciuilibus & praetoris, ue
luti Reus capitalis iudicii deposuit apud te centum, is
deportatus est, bona eius publicata sunt, utrum ne ipsi
ea reddenda an in publicum deferenda sint? Si tantum

31

32

33

- naturale ius & gentium intuemur, ei qui dedit restitue-
da sunt, si civile ius, & legum ordinem, magis in pu-
blicum deferenda sunt: nam male meritis publice, ut
exemplo aliis ad terrenda maleficia sit, etiam egestate la-
borare debet. Hoc loco omnes moniros uelim bonum
& equum aliter à nostris usurpati, quum equitatem
iuris ciuilibus emendationem esse uelintⁿ. Quamquam
scio nonnullos exiisse, & eos iuris scientia eminentes
quibus hoc loco aqua, ut est in prouerbio, hæret.
Itaque hic æquum & bonum pro iure naturali ex arte
& interpretatione iuri ciuili accommodato acceptum
sit. Quorum iurium naturalis, gentium, & ciuilibus ami-
ca conspiratio iusta est ars, nostrorum iuris consulto-
rum uti Paulus^o docuit, atque ad hæc Vlpianus^p iuri
operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iu-
ris descendat. Est autem ius à iusticia appellatum. Ius
autem est ars boni & æqui, uidelicet iuris naturalis ut
idem Vlpianus^q addit. Ius ciuile est quod neque in to-
tum à naturali uel gentium recedit, nec per omnia ei ser-
uit: itaque quum aliquid addimus uel detrahimus iuri
communi, ius proprium, id est, ciuile efficitur, & hoc
est quod dicebat, Ius est ars boni & æqui, uidelicet iu-
ris naturalis cum ciuili (ut dixi) artificiosè coniuncti.
Quod autem ab eodem Vlpiano^r dictum est Ius à iu-
sticia descendere, & id ipsum artem esse æqui & boni
id omne, etiam ipsis (ut dicitur) cornicibus ignotum
esse uideo. Atque ita statuo ut aliquando in tenebris
offendentibus lumen præferamus ius à iusticia appella-
tum esse^s, quia iusticia in actione^t consistit, hoc est in
singularibus iustis rebus, non in sciētia, ut ipsum^u ius
ex quo merito ars dicitur. Id quidem rieu omnium ar-
tium^x, quas epagoge, id est, inductio ex rebus singu-
laribus quæ sub sensum cadunt concepta peperit & cō-
stituit. Ex quo Iureconsulti^a suas regulas non ius, sed
ex iure natas esse dicunt, & uetus^b est philosophorum
uermum nihil in arte aut mente esse, quod non in aliquo
sensum fuerit, id est, nihil nos intelligere quod non
ante senserimus^c. Sed de his nimis fortasse, longis (ut
dicitur) subfelliis egimus, quandoquidem & nos a-
lijs & futius, & quidem suo loco in nostris annotatio-
nibus ad primum pandectarum, quas dum illustri Fede-
rico Fucaro adolescenti omnibus (ut ita dicam) Ari-
stoteleæ felicitatis numeris cumularissimo huius scemō-
di pandectas Romę interpretaremur excerptimus. Nam

ⁿ Notantur hi qui
aliter l. primam de
iust. & iu. inter-
pretati sunt.

^o l. pen. de iust. &
iu.
^p l. 1. de iust. & iu.

^q l. ius ciuile de
iust. & iu.

^r d. l. 1. de iust. &
iu.

Iusticiæ explicatio
non iniocunda.

^s l. 1. de iust. & iu.
^t l. 1. de iust. &
iu. in uerbo ars.

^u Iusticia & iuris
prudentia eo. r.

^x Arist. in proem.
metaph.

^a l. 1. de reg. iu.
^b Arist. 1. metaph.

^c r.
^c l. labeo de supel-
leg.

Federici Fucari
laudes.

AETERVM, ut quæ
sumus polliciti omnia ab-
soluamus, illum scrupu-
lum, qui perspicaces etiam
malè habet pro virili exi-
mamus, videlicet qui iuris
ciuilis compilatores prius
de acq. rer. dom. quàm de
ipsa possessione tractauer-
int, quum præposterè egis-
se parùm oculatis videri pos-
sint: quoniam is dicitur re-

- 41
42
43
44
45
- etè aliquid scire ac cognoscere, qui illius rei quàm quæ-
rit elementa & principia nota habet^o. Dominij autem
principium, & causa fuit ipsa possessio (vt Paulus P
ostendit) quæ natura prior est. Ex quo doctrinæ ordi-
ne de eo primum agendum erat, quum effectus suis caus-
sis posterioribus sint. Respondet quæstioni Petrus bella
pertica iuxta philosophi⁹ mentem à notioribus inchoã-
dum esse: idcirco à dominio quod possessi de notius esset.
Non defuerunt qui his refragati sint, & in his Socinus^r,
quoniam dominij cognosci sine possessione non possit,
ita possessio notior sit necesse est, quod rectè conseq-
uitur autumat quãdo per ignora uel æque nota nihil addisca-
mus, propterea Petri bellæ perticæ lacunas ex philoso-
phi⁹ sententia sic explet. ea dici notiora, quæ sunt magis
vniuersalia magisq; confusa⁹ respectu particulariũ &
discretorum (ut ille loquitur) eaq; in tractatione debere
præcedere casus est (iniquus) quem non intelligis l. r. si
cert. pet. quod ex exemplo pueri sit perspicuum, qui à pri-
ma pueritia viros omnes patres nominant, faminas ma-
tres. In titulo igitur qui nostrã tractationẽ præcedit de
possessione titulo, distictius paulo, & ordinatius eteni-
m vtũ vna^r sit an plures, & eius generis miræ enuclea-
tiones indagantur, vt eorũ aliqua animo scientia impri-
matur, quare hoc potissimũ causa fuit ordinis titulorũ.
Hoc responsum etiã alio adminiculo fulciri posset quã-
do quidem eam ferè in omnibus viã ingredimur^u vt à
notiorib⁹ ad ea quæ minus nota sunt progressus faciam⁹,
cutusmodi effectus & accidentia sunt, & alia tali natura
prædita, ita ab illis exordindũ videri. Cuius rei fidẽ no-
tiora ipsa faciunt quæ sunt sensus proximiora quales esse
sunt (vt dixi) & accidentia habentur, quod ex eo colligitur,

o. l. r. de oriur.
Arist. r. phis. tex. 1
p. l. r. e. nostro. d
q. p. phis. tex. 1.
S. is igitur inst. de
iust. & iu.

r in h. e.

s idẽ philo. phis.
p. tex. 3.

t l. 3^a § genera h. r.

u § his igitur inst.
de iust. & iu. Arist.
p. phis. tex. 3.

quoniam idem non potest esse sensus & naturæ notum. Causæ autem naturæ notiores, ergo nobis sentientibus minus notæ, è contrario effectus nobis parte ob oculos poni, sed uerò natura minus.

x l. 1. sup. t. & h. t.

Dominium ^x potest possessionis effectus, & ita Socini philosophiam, uel potius opinionem confirmare possumus, quæ quum non sit ex omni parte uera, mei muneri esse duxi torum hoc quicquid est alterius discutere, qui quantulus sim in iure aliorum esto iudicium: sed tamen iureconsultus ipse facultate & iuris quatuordecim annis publicè antecessor, ac philosophiæ studio

a l. 1. de iust. & iur.

l. 1. § an & philosophide extra cog.

fus (quem ueram, & non simulatam philosophiam ^a proferri leges iubent) nihil in iudicio de Socino dissimulandum putavi. Socinus igitur mihi hoc loco

b l. si quis ui § dif ferentia. r. nostro.

c l. 1. § si iur. t. no stro.

haud parum hallucinatus uidetur. Cæterum quia con fiat dominium ^b iuris esse, possessionem autem facti ^c, idcirco rectè & ordine in iure quod ars est ante dominii cognosci oportet, quàm possessionem, & hæc omniū

d l. 1. in fin. de ori gi. iur.

quartes tractant legitima est methodus, qua de re nos supra stricim diximus. Cæterum quum ipse Socinus philosophi testimonio scitè scribat, non abs te erit si ueram eiusdem philosophi sententiam in medium afferam, deinde eandem iuris consultorum auctoritatis confirmem, in quo mihi nonnulla præfatione anticipanda sunt, quorum intelligentia multa certò scio ^d facilius

e l. phis. rex. 4. l.

l. si cert. pct. § his igitur mist. de iust. & iur.

f l. metaph. c. 1.

g Aristo. de gen. anim. ca. 3. l. 1. de orig. iur. l. 1. si cert. pct. l. si quidearum

§ interemptum de leg. 3.

h l. phis. rex. 4. p.

i l. 1. § ius natura

le de iust. & iur. qua

ratione Vlpianus

clarescent, quæ in ore sunt discipulorum quæque in scholis, uel sagacioribus, non leue negotiū facessunt.

Sit igitur primum hoc pronunciatum quod communi omnium calculo receptum est, uniuersalia ordine artis, precedere singularia, siue minus uniuersalia, quando-

quidem singularia, ut singularia habent, uix notio esse potest & scientia: Et hoc est philosophi ^e enunciatum, quiquidem artis ordo naturæ ordini respondet ^f, nisi aliqua impediatur. Sicuti enim natura in efficiendo sua effecta semper antevertit, uidelicet à magis uniuersali-

bus ad minus uniuersalia. Ita in scientiis naturalibus usu uenit, isque ordo in ordine ad nostrum intellectum elucet ^h, ut in disciplinis ea uia nitamur. Sicuti enim natura prius hominem produxit, ea ratione qua quiddam est mixtum, deinde altera ratione qua quiddam est

uegetum, deinde & eo intellectu quo est animal postremo ratione qua homo ⁱ est, quod & intellectui nostro

accidit. Quæ quum ita sint ordo artis & cognitionis naturæ ordini semper consentaneus erit. Quod pronū-

clatum antequam comprobo hoc accipiendum est, quo
 2 facilius quod quærimus intelligamus, uidelicet quid
 sit ordo doctrinæ, & (ut Auerris, k. uerbo utar) ma-
 49 neries disciplinæ. Ordo autem artis nihil est aliud, nisi
 dispositio eorum quæ in scientiam cadunt iuxta prius
 & posterius, cuius rei causa est, quod quum scientia
 per causas teneatur (ut philosopho placet) quumque
 rerum causæ sint in duplici differentia, quædam uni-
 uersales magis, quædam uerò minus, ipse ordo doctri-
 næ scientiarum mirificus artifex, requirit ut semper à
 causarum cognitione magis uniuersalium. Et quidem
 pedetentim ad causas minus uniuersales, usque ad ul-
 timas causas & proximas progrediamur: quod Iusti-
 nianus^m eleganter sequutus est. His igitur (inquit)
 generaliter cognitis & incipientibus nobis exponere tu-
 50 ra populi Romani, ita maxime uidentur possitadi cõ-
 modissimè si primo leui ac simplici uia, deinde exactis-
 sima interpretatione singula tradantur. Quod artificium
 planè ex Aristoteleⁿ sumpsit. Sunt autem primum no-
 bis nota & manifesta confusa magis, posterius autem
 ex his nota sunt principia & elementa his qui partun-
 tur hæc, & hæc, (ut sic dicã) lux & ordo, non solù tene-
 tur in substantiis, sed etiam in accidentibus, siquidem
 & ipsorum alia sunt uniuersalia, alia minus, à quibus
 uniuersalibus ad minus uniuersalia rectior est proces-
 sus, ut philosophus fecit, in tota physicorum specula-
 tionè, exorsus ab accidentibus uniuersalibus ad mi-
 nus uniuersalia corporum naturalium deducit.
 51 At uerò ex Auerris^o traditione uia artis habetur que
 triplicis generis demonstratione constat, sed potissimè
 uia doctrinæ est demonstratio secundæ mensuræ qua
 semper ab effectis (ut ita dicam) conuertibilibus ad
 causas procedit. Cuius rei hæc ratio est, quòd in om-
 ni scientia rectè & ordine insituta, principia & causæ
 eorum que sciuntur inuestigantur. Sic ingenii fuit uia
 aliquam inuenire, qua causæ huiusmodi principia & ele-
 52 menta nobis facillè innotescerent. Qui modus, demon-
 stratio quia dicitur, siue ab effectis, quoniam ab effe-
 ctis ad causas progreditur. Itaque maneres disciplinæ
 erit, quando in arte uia diuisionis uel exempli siue ali-
 qua alia leui probatione fit, & munitur. Quibus ita
 cognitis nostræ (ut spero) rationes elucescent, licet pro-
 batione non egeant, ut quæ luce meridiana clariores
 essent non nihil tamen (ut pinguioribus ingenii satie-

prius de causis
 ap^h hominis egit
 postea quæ ei pro-
 pria sunt contem-
 plari uoluit, ac pro-
 inde de eogit qua
 tenus animal, secū-
 do quatenus homo
 posiremo quatenus
 ciuis, cuius gratia
 ius ipsum cõstitu-
 tum est.

hinc triplex ius de-
 scendit, uaturale,
 gentium, & ciuile,
 k. in proem. phis.
 l. p. phis. & p. post
 l. t. de orig. iu.

m. Sicut igitur de
 iust. & iu.
 n. p. phis. & p. post

o in proem. phis.

p l. 1. de orig. iur.
l. 1. si cer. pet.

q l. 1. in verb. præ
fationes de ori. iur.
l. 1. per totam. si
cer. pet.
r de partibus ani.
1. c.
s l. 1. si cert. pet.

t in l. 1. si cer. pet.
u l. 2. § fin. l. 3. §
res pignori l. certū
l. certū conditio l.
creditor l. lecta
l. fin. h. t. si cer. pet.
& tit. sequentibus
iuxta Tribonianum
methodum.

u l. 1. de iur. i.

x l. creditores in
fin. cum seq. de
verb. sig.

a metaph. 5. tex. 1

b in 1. lib. de ani.
in trac. sensuum.

factum sit) ob oculos ponemus. Sic igitur prima hæc ratio à notioribus ^p semper inchoantur, at eiusmodi sunt vniuersalia sue genera, generisque partes quæ specie differentes; at tamen nomen generis accipiunt, id est, de quibus genus prædicatur. Secunda ratio sit magis vniuersalia faciliora esse minus vniuersalibus, quippè quæ minus laboriosam cognitionem requirunt, quàm minus vniuersalia. Quod ex eo palam sit, quòd minus vniuersalia ex magis vniuersalibus intelliguntur, & cognoscuntur ^q, nempe, ut ab illis substantialiter pendentia. At pro cognitione magis vniuersalium notio particularium minus est necessaria, quippè quæ ab illis non dependant, neque ex essentia, neque ex cognitione. Itaque magis nota esse quia faciliora. Tertia erit ratio ex philosophi ^r doctrina, ne reiteratio in disciplinis fiat, qua doctoris inertia & absurditas detegitur: qua de causâ Vlpianus ^s acturus de mutuo, commodato, deposito, & reliquis contractibus, quos institimus alienam fidem sequuti, primum egit de eo, quod omnibus commune ^t est. Secundo loco ad singulos speciatim descendit ^u, ne in singulorum tractatu, quod singulis commune est repetitione inculcetur. Ideo è re esse (ait) priusquam ad verborum interpretationem accedamus pauca de significatione huius tituli referre. Quoniam igitur multa ad contractus varios pertinent iura inseruit, rerum creditarum titulum proposuit, omnes enim contractus quos alienam fidem sequuti sumus complectitur. nam ut libro primo Celsus (ait) credendi appellatio generalis est, ideo sub hoc titulo prætor de commodato, & pignore edixit. Nam cuiusque rei assentimur alienam fidem sequuti mox aliquid recipi, ex hoc contractu credere dicimur. Rei quoque verbum ut generale prætor elegit. Quibus præcognitis ad contractum mutui specialem descendit in quo dicimur alienam fidem sequi ^x, mox de aliis quos eo modo instituimus, atque ita responsum Vlpiani explanatum esse velim. Cæterum licet hæc vera sint tamen ab instituta rei disputatione aliena sunt. sæpe enim peruertitur hic, qui ordo doctrinæ dicitur vel ratione dilucidioris doctrinæ, vel dignitatis vel perfectionis (ut philosoph² a docuit declarans) principium doctrinæ non semper principium rei esse, sed vnde quis facilius addiscere possit, sicut idem alibi diligenter obseruat ^b, quandoquidem prius de sensu visuum egit quàm de sensu tactus ordinè

perfectionis & nobilitatis sequutus, quapropter aliud
 alio prius aut generationis ordine, aut perfectionis erit,
 55 exempli gratia puer viro prior est generationis ordine,
 & ut puer prior est senē tempore, ita senex puero prior
 est ordine perfectionis. Et hac via ordo rerum & dispo-
 sitio reperta, quæ vel obscuris lucē afferret vt alia prio-
 re loco, alia posteriore merito tra standā sint, ut in hoc iu-
 re civili^c & quidē pluribus locis non sine delectatione
 legimus, atq; ita horum notione anticipata, ad eā que-
 sitionis rationem, scilicet cur titulus de Acq. rer. dom. ti-
 95 tulo de Acq. poss. prepositus sit venio, que non eā est
 quia dominū notius sit aut vniuersalius, siquidē ipsum
 modō disinctum de quo hic agimus iuris est gentium,
 possessio autem à natura^d profecta in ea ipsa semper re-
 sident. Nā quæ civilis possessio nominatur, representat
 ra naturalis dici potest quod vtiliter iure civili ad suas
 cuique possessiones obtinendas inuenta & per oīa natu-
 rali exequata iure eadē cōfetur, vt q; cōcedam⁹ vtrūq;
 à natura profectum idē apud omnes esse, non tamen
 doctrinæ ordinē, in his acquirendi generibus seruandū
 fuisse, id eo que cōferimus possessionē (si naturā species)
 do minio priorē & antiquiorē. Sin autem dignitatē &
 perfectionem iurisque auctoritatem posteriorem. In iure
 enim generis humani ius dominij ortum, vt quicumq;
 in vacua venisset sola occupatione dominus constitue-
 retur, in tantum (vt respondit Marrianus)^e vt soli do-
 mini fiant, qui ibi ædificant, quod ipsorum tātisper erit
 donec sedes retinebunt, id est, quādiu ædificium mane-
 bit, vt idē Marrianus interpretatur alioquin ædificio
 dilapso quasi iure postliminii locum in pristinā causā
 reuertit, & si alius in eodem loco ædificauerit eius fra-
 ctim fieri. Quando verō naturæ æquitas f non permittit
 vt quod alienum est nobis possideamus, prius dominij
 ratio habetur, posterioris possessionis. Que enim iure
 naturali communia sunt q; conceduntur, qui primō eo-
 rum possessionem apprehenderint, & quæ vt apprehen-
 sa fuerint, ab alio occupari nō poterant, quod supra ex
 Iustiniāno retulimus. Ea de causā primū dominij ratio
 habenda fuit, deinde possessionis, sic possessio & occu-
 patio rei quæ in nullius bonis est, nos dominos facit,
 dominium autem præstat vt iusti possessores simus^h,
 nec primam occupationem alia ex causā conside-
 ramus, quā quod per eam dominium rerum nanci-
 scimur, & per dominium iustam possessionem vt

c. de pat. potes.
 & de nup. § aliam
 verò de bon. poss.
 inst.

d. l. r. l. §. §. neta
 tius h. t.

e. l. in tantum de
 rer. diu.

f. l. nam hoc natu-
 ra de cond. indeb.

g. l. r. cū seq. sup.
 t. l. r. cum. §. seq.
 de rer. diu.

h. t. pro suo.

ED. Quomodo tandem do-
mitium à proprietate diffe-
rat inquirendum est. Quam
questionem oppidò quā dif-
ficilem ac nodo (vt fertur)
Gordiano pplexiorem qui
hoc tempore fecerent, raros,
vel pene nullos fuisse audeo
dicere, non vt mihi Alexan-
dri macheram sumam, qua
nodum rescindam. Sed ta-

men nos aliqua veterum nouorumq; Iuris interpretū
opinionibus probabiliora, in medium allaturos nosiro
quodam iure profiteamur. Rem enim istam pene cen-
ties cum eloquentissimis Romanę academię professio-
ribus periclitati, si non victores, ac certē inuicti discessi-
mus, & vt verum dicam, ista disputatione superfedere
in animum induxeram, quod eam Vaconius q̄ singula
ri vir ingenio agitaſſet. Sed quum me quidam vtriusq;
studij quod in eo se non nihil requirere dicerent pe-
ne coegetunt, vt tandem cramben repeterem, quorum
studij obsequutus amore magis quā contradicendi
voluntate, Vaconij opinionem pro virili vera sit nec
ne discutiam, deinde quid de re sentiam ponam.

Proprietas (inquit ille) natura dominio prior est
non igitur eadem : pronunciatum hoc longa disputatione,
philosophorumq; rationibus aculeatis, vsus pro-
bare admittitur. Ex quibus cōclusiones deducit. Et quo-
niam ethymologia siue veriloquium definientem ratio-
nem præcurrit, ^r propterea ab illa ordiemur, quæremus
q; vnde proprietatis nomen dicatur, secundo quid sit
proprietas: Tertio an dominium & proprietas idem si-
gnificent. Proprium dicitur à prope eo quod res quæ
propria est, prope nos est. Proprium verò quatuor mo-
dis accipitur, ^s vno quod soli accidit speciei nec omni,
vt hominis est proprium mederi & geometricè contem-
plari. Secundo modo quod omni formæ accidit, nec
tamen soli vt homini etiam proprium est bipedem esse.
Tertio id quod soli formæ accidit, atq; ad eò omni re
ita ferente, vt hominis est in senectute canescere. postre-
mo quod toti speciei & soli idque verè & appositè pro-
prium dicitur ut risus soli homini, atq; omni natura cō-
gruit, quamuis extiterint aliquando qui nunquam ri-
setunt, quos Græci $\alpha\gamma\epsilon\lambda\alpha\acute{\sigma}\tau\epsilon\varsigma$ vocant, id est, risus

Q In sua declar-

^r .l. i. de iust. &
iu.

^s Porf. in. c. de
prop.

Proprietatis diffi-
nitio.

t Arist. in prxd. in
c. de qual.

u. diffin. i. c. ius
naturale. l. bona si-
des depos.

x l. quod in littore
sup. r.

a l. pronūciatio de
verb. signifi.

b Arist. p. pol. c. 1.

c § singulorū insti.
de verb. diu.

d l. in re mandata
C. mand. § per tra-
ditionē in si. de rer.
diu.

e l. fæminæ. C. de
sec. nup. l. proprie-
tatis. C. de prob.

expertes. Tamen, inquam homo solus natura ad riden-
dum aptus est, qui soli & semper convenit. Hinc fit vt
semper prope ad sit rei, quam ille definit qualitate esse
quæ rem duntaxat vnus esse demonstrat, vt ipse loqui-
tur, vbi qualitas ponitur loco generis Præterea quali-
tas est ^l secundum quam quales dicimur vt secundum
proprietatem proprietarij dicamur. Ex quo proprietās
verè est qualitas: ponit etiam perinde vt verū proprie-
tatem iure naturali inuentam esse quandoquidem illo
iure homines quædam propria habebant, quæ occupā-
ti non concedebantur, & ideo falsum est illo iure omnia
fuisse communia, quod ex eo coloratè demonstrat, quon-
iam eo iure erat depositæ rei atq; commodatæ repeti-
tio. ^u Quare erat proprietās: Terræ verò et soli nul-
la erat proprietās sed solum vsus, & tandiu locus occu-
pantis erat, quandiu ibi insisteret (vt Neratius ^r testa-
tur) Ponit Tertio loco Vacōnius nomen dominij, vnde
descendat, scilicet à demo, ^a quoniā primus dominus
primūq; dominium à domo appellatiōne inuenit:
Siquidem illa fuerit prima societas: b quæ est viri, &
vxoꝝ, serui & bouis. Qui igitur i domo dominium
habebat, iure imperandi dominus dicebatur. Primū
igitur necesse est vt aliqua res mea solius sit: rem dein-
de è communi propriam effici, idq; multis modis fit. ^c
quam rem locis à proprio quarto modo sumpto eruit.
Simul igitur & mea & mihi propria effecta statim eius-
dem rei proprietās oritur, atq; inde rem naturaliter pos-
sidere, mox vti, in eaq; imperium gerere, deinde per
consequens dominium habere incipio. Prior igitur fuit
proprietās ipso dominio, quoniam aliquo tempore pro-
prietās fuit, quo nullum dominium erat. Præterea pro-
prietās qualitas est quæ rem vnus peculiarem esse de-
monstrat. Dominij verò est libera facultas re sua abu-
tendi, sed legis concessione. namq; dominij macquiri-
tur re apprehendenda, aranda, colenda, ponendis arbori-
bus, alijsq; rebus agendis, vt proprietario vsus erit ^d
Et his rationibus dominium à proprietate distere ar-
guit: hoc præsertim contendens imperatorum ^e autho-
ritatibus quorum verba hæc sunt, Si mulier nullam ex
priori matrimonio habuerit successionem, vel natus na-
taue discesserit, òne quodsi quoumodo pceperit ple-
no proprietatis iure deinceps atq; in his nascendi do-
minij, & testandi circa quem voluerit habeat facultas. ^e
Quo loco duo colligit: primo mulierē antea habuisse
proprie-

proprietatem, sed nudam. Secundo proprietatem natura priorem dominio, quum ex illa dominium nanciscatur. At vero proprietatis dominium non tantum instrumento emptionis, sed aliis legitimis probationibus ostenditur. Tertio si proprietas & dominium idem essent, diuerso nomine minimè nuncuparentur. Ad uocant in suã causam quæ dicunt doctores^h Iason, Ripa Alciatus: dicunt enim proprietatē aliquando reperiri quæ à dominio differat, vnde nata est hæc complexio, proprietatem non esse dominiū, quoniam eadē res à se ipsa essentia non differret. V usufructuarius enim dominiumⁱ habere dicitur, non tamen proprietatē, & (vt inquit Iason) Hæc est elegans differentia. Dominiū autem est latius & fortius ipsa proprietate siquidem dominium continet siue directum siue vtile. At proprietatem nunquam usurpatur, nisi pro directo, Et vero dominio vt nomen ipsum indicat: nã proprietatem dicitur proprie tua, vnde (dicit Baldus^k) nomen proprietatis non esse directum, & nunquam neque obliquari, neque poni pro vtili dominio. Quare emphiteuta, feudatarius (vt nouæ rei nouo verbo vtar) superficiarius & consimiles rerum domini vtilis, proprietatem habere non dicuntur, sed is directus dominus est. Præterea huius rei auctorem Neratium Iason laudat de suo iudicio certissimum & (vt eius verbis vtar) fortem, si procurator (inquit Neratius^l) rem mihi emerit, eique sit tradita meo nomine dominium mihi & proprietatem acquiratur, etiam ignorantem, notat copulam, &, quæ solet diuersa coniungere, fidem planè facere. Quod etiam Imperator^m, confirmare videtur per procuratorem vtilitatis gratia receptum est possessionem, & si proprietatem separari non possit, dominium etiam quæri pascuit. Aliud ergo proprietatem, aliud dominium. Hæc sunt precipue rationes quibus plerique mori hanc etiam sententiam libenter amplectuntur, quorum nouissimus Vacconius sententiam pondus addidit.

Veritas tamen in acie contrastat, quæ vt intellecta defendatur, quædam ordine nobis præfanda sunt, quæ à prædicato sumentur, & quæ erit nostra inquirendo methodus vt rationes ab ipsis verbis, quibus quæstio cepta est sumamus, vt quodam lumine doctrinæ, hæc veterum obscurissima aspergamus, quæ disputandi ratio ab his qui differendi artem tenet, hæctenus obseruata fuit, nec ab iniucunda (vt spero) digressionem ordiemur.

oiaz obioialvq
f d.l. proprietatis.
C. de prob.

g l. si idem. C. de
codicill.

h in § nihil com-
mune. l. naturaliter
h. t.

i l. 4. de vsu fruc.

k in l. cum res. C.
de prob.

l l. si procurator
de adq. rer. dom.

m l. per procura-
torem. C. co.

Digressio de ratio
ne differendi.

Sciendum est igitur, quid quæstio sit, quæve quæstionis partes, & qualiter ea probetur, hæc enim est quæstio, an dominium & proprietas sit unum & idem. Atqui quæstionis elucidanda ratio & via semper certa est, si idem prædicatum subiecto recte coniungi possimus, Id quod Latinorum optimus artis magister Ciceroⁿ his prope verbis docet. Sed ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, alij ipsi de quo agitur hærent alij assumuntur extrinsecus in ipso tum ex toto, tum ex nota, tum ex partibus, tum ex his rebus quæ quodammodo affe. tæ sunt ad id de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur quæ per se absunt, longeque disjuncta sunt. Quibus locis fideliter, id quod ars præstat indicatis, rei dubiæ fidem nullo negotio faciemus. Quam veritatis inuestigandæ viam quo expectamus ingrediamur de quæstione pauca & ea cognitione non indigna dicamus. Quæstio (vt dixi) est dubiæ rei enunciatio, hæc autem subiecto prædicatoque consistat. Ideo & quæstio, ijdem (vt dicam) terminis consistet necesse est, & ne quem illa duo artis vocabula (prædicatum & subiectum) deterreant, philosophica ista spinosa nominum varietate, vt materia patitur condicemus. Nam quum de veravis parte quæstionis dubitatur, in hac ambiguitate quæri solet, vtum prædicatus terminus subiecto in sit, nec ne veluti in quæstione nostra, an proprietas vel dominium quod subiectum est idem sit quod prædicatum, hoc est an prædicatum iungatur subiecto. Nam quum omnis quæstio in affirmationem & negationem partita sit, si terminus prædicatus subiecto inesse, enunciatio vera erit, sin minus vera negatio. Atque in dubiis rebus disceptandis, hinc affirmationem alius, ille hinc alius negationem tuetur, id est, alius prædicatum inesse subiecto, alius non inesse contendit. Quod verò ex alterutra parte defenditur hoc ipsum, quo de agitur, vocant. Ipsum igitur quo de agitur, prædicatus est terminus, aut subiectum atq; (vt paucis elucescat) pone controuersiam esse, an Titius manumissus fuerit nec ne, hic Titius subiectum est, manumissus prædicatum. Quod si manumissus de Titio enuncietur, idque verè quæstionis affirmatio liquida est, si manumissus à Titio seiungitur negatio veritate prædita est. Ipsum igitur quo de agitur, nihil aliud est quam termini qui generaliter præponuntur, qui ipsi argumenta esse non possunt, quoniam dubita,

tionem enunciatio non haberet, sed quæ in ipsis sunt, argumentorum copiam subministrant, unde sedes argumentorum dicuntur siue loci, quod in his argumenta inclusa sunt. quæ si velut è lachris foras quasi in terræ præsentem eruantur, veritati in Democrito (ut est in eodem sermone prædictum) putæo demeræ: & apertè & sic ipso fidei permultum asserant. Loci autem sunt, qui in eis de quo agitur hærent dicuntur. vel ei ipsi loci, vel assumuntur extrinsecus in ipso tum ex toto, tum ex nota; tum ex partibus citis; tū ex his rebus quæ quod ammodo affecte sunt ad id de quo quarimus. Necessè est enim unumquemque eorum terminorū qui in quæstione nascuntur, & definitiones habere proprias, partesque & nomina, & res alia quadam relatione coniungi. Ergo locus qui dicitur ex toto, is erit quotiens argumentum ex alicuius definitione termini qui in quæstione tractatur siue subiecti; siue prædicat ex partium enumeratione; quoties ab eius termini partibus quibus concepta est quæstio, elicitur argumentum. A quoties ab eodem vocabulo nascitur argumentum. Ab effectis verò, quoties ab his quæ ad terminum in relatione aliqua reducuntur argumentatio ducitur, exenpli gratia. Quæritur an iuris civilis scientia utilis sit; hic ius civile est quod ponitur, utilis scientia prædicatum. Quæritur ergo an id quod enunciatur verè possit subiecto congruere, ipsum ius civile ad argumentum asseri non potest, de eo enim quæstio insinuta est. Considerandum igitur & conspicendum quid ei insitum sit. Constat autem omnem definitionem ei congruere cuius est definitio, atque id quidem maxime in iure civili tenendum, quum animadvertatur ius civile, æquitate esse constitutam his cui sunt eiusdem civitatis ad res suas obtinendas P. Considerandum etiam erit num hæc definitio etiam termino vult scientiæ possit adiungi. Video autem vtilem esse, colligo igitur iuris civilis scientiam vtilem esse. Partium enumeratio sequitur, quæ hoc modo rem aperit, si neque censu, neque testamentis, neque vindicta liber factus est, liber non est, nec vlla est earum rerum non est igitur liber. Sit igitur quæstio utrū sit aliquis liber quoniā faciendū liberi tres sunt partes. Vna quidem ut censu liber fiat, altera quæ vindicta vocatur Q, tertia suprema voluntas, quæ quoniam theoph. in §. li. bertinorum autem statum, insi. de lib.

o l. r. § dolum de dolo.

p l. pen. de iusi. & iur.

q theoph. in §. li. bertinorum autem statum, insi. de lib.

esse hac ratiocinatione veteri. Si neque censu, neque testamento, neque vindicta manumissus est, liber non est, ac nulla est earum rerum, non est igitur liber. Si qui dem omnes partes enumeratione fueris complexus totum necessario sciunxisti. Tum notatio quum ex vi verbi argumentum elicitur, de qua supra satis abunde diximus. Ex istis vero rebus quæ quodam modo affectæ sunt velut cornu copix lepidæ ratiocinationes emanant, quod genus in plures partes distributum est. Nam alia conjugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex communis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex affectis, alia ex comparatione maiorum vel parium, aut minorum. Ex his omnibus etiam argumenta sumuntur, ex quibus quod quaeritur facile demonstrari potest. Et hæc est ratio quæ dubiæ res verne an falsæ dijudicantur. Quam rationem ut valde exploratam in nostris disputationibus.

semper tenui semperque tenebo.

Hanc digressionem in philosophiæ fontes studiosi civilis sapientiæ, in bonam (ut spero) partem accipient, quod eos securiores, & ad istum tum inferendos, tum cauendos, tutiores & ad iuris quod quaerimus (ut ita dicam) pelagus emerendum fidentiores pareat. Proposui igitur sciendi & differendi modum. Ad rem igitur ipsam & propositum nunc reuertor.

An proprietas & dominiū sint idē. Proprietas & dominiū sunt subiectū idem prædicatum, quærentis est demonstrare prædicatum subiecto coniungi & herere posse, idque præstabit prædicati partibus enumerandis, idē dicitur quatuor modis numero, specie, genere, analogia. Numero quidem quorū nomina plura, res autē vna, ut indumentum, vestis. Specie quæ quum sint plura, specie tamen differunt, ut homo homini, equus equo nā hæc specie eadem dicuntur, quæ sub eandem formā nominatim cadunt, id est, quæ formæ nomen induunt. Eadem autem genere quæ sub idem generis nomen cadunt ut leo, homo. Secundum analogiam eadem sunt, quæ ita se habent, ut ad aliud & genere quamuis discrepēt, habēt tamen quandam rationis & similitudinis comparisonem, ut cor, fons, unitas. Quoniam sicut se habet fons ad fluuium, ita cor ad animal. Ad hunc igitur modum dialecticorum, (ut ita dicam), canonibus descri-

r. Arist. in top. c. 3. metaph. li. 5. c. 6

2. Arist. in metaph. li. 5. c. 6

1. Arist. in metaph. li. 5. c. 6
2. Arist. in metaph. li. 5. c. 6

70 pui, videamus an dominium & proprietas sint idem, quod quidē ē iure esse contendō. Dicuntur etenim eadē numero, quorū materia & conditiones sunt eadem, sed nomina diuersa. At proprietatis & dominij materia, & conditiones eadē sunt. ergo meā rationē rectē conficili quer. Id quod etiā legū verbis⁸ probatur. Materia vtriusq; ius est liberē vtendi qui enim rei domin⁹ est ius vtendi & fruendi separatū, hoc est, seruiens non habet. Quare materia eadem no¹ diuersa, quæ tamen eandē rem designant. Nā duo sunt vocabula proprietatis & dominium, quæ quū in confesso sint placet etiā cū acutissimi iuris doctore Vaconio de hīs aliquantulū ratiocinari. Dicit ipse, si rem non prius ab alio occupatam ex communibus apprehendam eā sine dubio propriā effici, at q; inde protinus mihi proprietatē acquiri, si deinde rē illam teneam. colā, si vtar & fruam, mihi etiā illius dominium accedere. Hęc ille subtiliter & limatē, & in quē iure hęc dici possunt, & initio libenter de eo quærerē, num simul hanc rem communem apprehēdam, eius sim possessor¹ si dixerit hoc ita esse, simul dixerit quicumque rem teneat & apprehendat eiusdem possessorem esse, at forte respondeat se de possidente sibi, id est, animo domini tenente loqui^u. Rursum ex ipso percontabor, nū si rem communem apprehendi puta in littore maris, si posui sedem, designaui ædes, idcirco cū primum id feci rem meam faciā putet an alio tempore¹ si tum primū non meam faciā, consequens est ex occupatione dominium non acquiri. idque falsum est^x. Secundo, quod quidē per absurdum est, eueniet vt duo in solidum possidere possint, quoniam possessione res mea facta nō est, neq; dominium impedit alterius possessionē, si protinus mea facta est, & propria necessario & dominus suo, & quem soli domini constituuntur qui ibi ædificauerūt^a, (vt Paulus b sentit) Nam (ait) protinus fieri qui primo possessionem apprehenderint. Ita liquet proprietatē & dominium non distingui, quoniam simul vtrumque acquirimus alias proprietatis, non tamen dominus diceret, quod perplexum est & ridiculum. Secundo hoc ob oculos ponit rem communem apprehendi, res mea propria apprehensione facta est, accesserit dominium an secus? Si consentit habeo quod intendo, sin minus, rursum ex eo quæro, ex qua causa dominium accesserit? an ex priori? an verō ex alia capiam. Si ex alia capiam consequens erit ex priori, hoc est, ex occupatione do-

s l. vi frui si vsus fruct. pet.

r vt ext. de ca. poss. & pro. per totum. § nihil cōmune. l. nostræ. l. quæ suo de verb. sig. l. i tantum de rer. diu. l. i. h. t. l. i. § his autē vti poss. Bar. i l. locorū. li. xi. C. de om. agr. des.

u l. quod meo. h. t. l. quæcumque de publici.

x l. i. sup. t.

a d. l. in tantum de rer. diu. b l. i. h. t.

c l. i. t. nostro. &
t. sup.

minium minimè quæri, quod leges oppugnât c. Sin ex
prière aut necessario aut contingenter. Si necessariò ne
cessè erit semper ita euenire, sin contingenter falsitati
assine esset ex possessione nasci dominium, quoniam
quod incidenter vel contingenter sic d. id ipsum sæpe
non euenit. Tertiò proprietates (vt ipse sentit) natura
dominio prior est, quo asserto sic colligo, an sublato do
minio proprietates tollatur nec ne. Atque etiam hoc è
conuersione quæro si affirmauerit consentaneè erit pro
prietatem natura dominio priorem non esse, quoniam
illud natura prius dicitur, quod sublato posteriori non
aufertur, at priori sublato aufertur posterior: sic ani
mal est prius homine, quoniam sublato homine non tol
licur animal, quum perempto animali homo tollatur.

e l. uti frui si vsus
fruc. pet.

Quod si voluerit vt sublato dominio proprietates rema
neat. quæro itidem quid erit illa proprietates sine domi
nio? nam vix est vt ius sit. Jus enim est quo licet vti
vel frui, vti frui ius sibi esse is solus potest inten
dere qui ius habet. Dominus autem fundi non potest,
quia qui habet proprietatem, ius vtendi & fruendi nō
habet, ergo vsus proprietates erit, quod nihil ineptius
in hac præsertim tractatione fit. Quæro præterea an pro
prietate sublata tollatur dominium? si negaueris pro
prietatem simul natura priorem esse negabis. Sin affir
maueris, necesse est vt trumque simul natura fuisse quo
niam posita (vt eorum verbis vtar) se ponunt & per
empta se perimunt. Quarto quæro an in proprietate
dominium in sit, si inest, an actu, an potentia, si actu
inest vicinus, si non inest consequens erit ex propieta
te dominium nasci non posse, quod quidem falsum est,
& ita reliqua omnia quæ inde emanant. Si porro dix
eris inesse, non quidem actu sed potentia. quæro quan
do quicquama. tu dicatur inesse? an quando quis vti
tur & fruatur, an antea? Si qui m. vtitur & fruatur, ne
cessè erit priusquam vteretur, dominium non fuisse ita
que nec vti nec frui potuisse, quoniam solus dominus
hoc facere potest, sin antequam vteretur dominus erat,
consequens esset nec ista distingui. Præterea hæc eius
opinatio legibus & contradicit. Dominus autem fundi
(lex ait) non potest quoniam qui proprietatem habet,
videlicet qui dominus est, ius vtendi, & fruendi sepa
ratum non habet, sic non distinguntur. Contradicte
etiam Paulo (dum ait) Res eorum protinus fieri, qui
primū eorum possessionem apprehēderint, protinus cer

f d. § nihil cōmu
ne.

g d. l. uti frui si
vsus fruc. pet.

tē non alio tempore & alio loco, & dominium rerum ex naturali possessione coepisse, quæ ancilla partien-
la (ex) proximam causam, & immediatam significat h.
Adhuc mouer Alcibi sententia, Proprietas (inquit)
aliquando res k ipsa dicitur quam iure proprio, id est,
perpetuo obtinemus, opponiturque possessioni^l, cu-
ius causa non perpetua sed momentanea est. Et itidem
opponitur vsu fructui cuius ea est natura, vt quando-
que finiatur & ad dominum redeat^m hæcque præcipua
huius vocis significatio est. Sumitur quandoque non
pro re ipsa, sed pro iureⁿ perpetuo quod in re ipsa habe-
mus, quo sensu idem significat quod dominium^o vn-
de sicut quasi dominium rerum corporalium habemus,
ita & quasi proprietatem habere dicimur P contra Bal-
di sententiam. Qua ratione & emphiteuta qui vtile dū
taxat dominium habet & proprietatem habere dicitur.
Est enim ius emphiteuticum perpetuum q.

His ita in iure positis uix obstant quæ aduersarij, ve-
lut in morem uelut in aciem produxere. Proprietas
(aiunt) natura prior est dominio, aliud ergo proprie-
tas est aliud dominium. Sed prima enunciatio quæ fal-
sa sit apparet, nec enim est prior tempore in quo aliud
non fuit vel sit, vt Priamus prior est Hecstore filio, quo-
niam eo tempore quo fuit Priamus Hector non erat,
at nullo tempore fuit proprietatem quo dominium nō fuit
idcirco proprietatem non est natura prior dominio, quæ
omnia ex supradictis clara sunt. Parum etiam vtget
quod de dominio dicitur, quoniam dominium nō sem-
per vno sensu accipi solet, nam aliquando præeminen-
tiam^r, aliquando ius plenum liberè vtendi re sua, quo
sensu hic accipimus. Lex verò fæminæ, nec minus sen-
tentie nostræ repugnat, nam duo (quæ Vaconius con-
sequi dicebat) nec vera sunt, nec ideo consentanea ef-
se possunt. Primum erat antea mulierem habuisse pro-
prietatem, sed nudam, quod aduersatur naturæ pro-
prietatis quæ vt perpetua est ita illa temporalis esse nō
potest. Habebat igitur possessionem potestatemque vtē-
di & fruendi nudam videlicet iure domini, propterea
nudam appellat. Plena autem est proprietatem quoties do-
minium nanciscimur, & tunc plena possessio, restē do-
minium appellari poterit, vt Neratius^s respondit, Si
procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique si
tradita meo nomine dominium mihi, id est, proprietatem
acquiratur etiam ignorantibus. Quod responsum in eos re-

h l. r. § ex incend.
dio de incend. ru.
naufr. in d. § nihil
commune.

i l. questio de ver-
fig.

k l. si procurator
de acq. rer. dom. l.
4. C. de prob.

l l. r. § huius vt
poss.

m l. si tibi proprie-
tas de vsu fruct.

adcr.

n § lictorum insti-
t. de rer. diu.

o c. r. ext. de ca-
poss. & pro.

p c. fin. ext. de iud.
l. 2. § quædam de
interd.

q l. r. C. de off.
co. fac. pal. l. fin. C.
de loc. præd. ciui-
lib. xi.

r l. pronuntiatio
vbi Alq. de verb.
fig.

s l. si procurator,
de acq. rer. dom.

l. 4. C. de prob.

u d. l. vii frui si
v usufruc. pet.

x d. l. vii frui. §. 1
& fin. inslit. de vfu
fruc.

a in d. § nihil com
mune.

b l. si procurator
sup. t.

c l. quæstio de ver
6. r.

torquetur, qui aduersus nos citabant, & hoc est quod ait Imperator ^l proprietatis dominium videlicet, ve nō ineleganter sentit Accursius dominium, quod est proprietas vt vnum & idem planè sint, sola varietate vocabuli discrepantia. Tota enim quidditas ^u siue ratio domini proprietatis est, ita ex conuersione propterea dicitur dominus quia proprietatem habet, quam qui habet ius pariter vtendi fruendi separatum non habet, quod ius ex Vaconio est dominium, ergo non est à proprietate sciundum. Quod verò quidam crassius dicunt proprietatem non significare dominium sed nudatum iure percipiendi fructus, tam maximè est falsum, quàm maximè fatuum esset pluribus talem opinionem refellere. Est enim contra leges^x quæ dicunt, ne in vniuersum inutiles essent proprietates, placere certis modis vsum fructum extingui, & ad proprietatem reuerti ex quo tempore nudæ proprietatis dominus plenam proprietatem habere incipit. Quæro an dicitur tum habere proprietatem? ne id quidem dicere audebis, quia tunc proprietates foret iure percipiendi fructus prædura, quod ipsi negant. Sed hæc hominum non satis in iure exercitatorum deliramenta, missa faciamus. Quæ verò dicit Iason^a, Ripa, & plerique alij, tam ex prædictis facile eleuantur, & ille ipse textus^b, quem sortem Iason appellat (si modò liera Pisanæ, quæ & antiqua, & omnium antiquissima, & emendarissima prosequatur) opinatores in viam reducere potest, minus necesse est, cum Accursio, & nonnullis alijs, de nugatoria quadam proprietatis distinctione, & domini disceptare: dimicant enim pro pleno dominium accipi. Proprietatem verò nudam esse, atque ex his & huiusmodi rationibus constare planè videtis domini nomen non nisi sono à proprietate differre.

E Q V I T V R tertia quæstio, quòd ipsa possessio sit cuius gratia (vt aliorum ingenij magis quàm proprio seruam) verba Iaboleni expendamus oportet. Quæstio est (inquit) fundus à possessione, agro, vel prædio, quid distat, Fundus, est omne quicquid solo tenetur. Aget, est species fundi,

qui ad vsum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat, quicquid enim apprehendimus, cuius proprietates ad nos non pertinet, nec potest pertinere, possessionem appellamus. Possessio ergo, vñ est. Ager, proprietates loci est. Prædium, vtriusque superscripti nomen est. Nam, & ager, & possessio, huius species sunt. Fundus, Ager, Prædium, rem significant, & ipsius rei proprietatem, nec dicitur ager meus, nisi sim dominus. Possessio autem harum rerum vsum d significat, vt dici possum illius fundi possessor, qui tamen meus proprius non est, quini-

mò, qui dominus est fundi (si Cōniano credimus) haud dici potest possessor, at verò dicitur possessor, qui non est dominus. Hinc est, vt quis dicatur possidere, pro

possessore, qui nullo iure, rem hereditariam, vel etiam totam hereditatem, sciens ad se non pertinere, possidet: qui interrogatus, cur possideat, tantum (vt inquit Vlpianus) responsurus sit, quia possideo, in quo, nec contendit se heredem, nec mendacium dicit, ideoque fur & raptor, petitione hereditatis tenetur, quòd Imperatores B sentiunt. Qui igitur fundum sibi possidet. Dominus potius appellandus est, quàm possessor, quoniam fructus, quos de fundo suo percipit, quodammodo pars sunt dominij, quippe

quos iure dominij, non possessionis capit, quod & la boleno placere video: dicit enim possessionem appellari, quicquid apprehendimus, cuius proprietates nostra non est, nec esse potest, non quia domino auferatur possessio, sed: quia illud quod potentius est, semper inspicere solet, atqui illud dominium est, illius ergo ratio potius habenda, quàm possessionis, quæ tamen pars dominij esse censet, sicuti cum dicimus dominum populi sermone, qui vtitur & fruitur, nec tamen verè eum dicimus vti, & frui, quasi suus fundus sibi seruiat (vti

Vlpianus docuit) his verbis: vti frui, ius sibi esse, is solus potest intendere, qui habet vsum fructum, dñs autè fundi nō potest, quippe qui proprietatē habet ius vten-

di, & fructi separatum nō habet. nec enim potest cuius fundus suus seruire, de suo enim iure, & non alieno agere oportet. Dominus igitur vtitur & fruitur, neque tamè dicitur rei suæ vsarius, aut vsufructuarius, cum hæc sint non rerum sed artis vocabula, proprietario planè contraria, quoniā nō iure seruitutis, sed dominij vtitur, ita & dñs qui possidet, nō veluti possessor, sed vti

frui, ius sibi esse, is solus potest intendere, qui habet vsum fructum, dñs autè fundi nō potest, quippe qui proprietatē habet ius vten-

di, & fructi separatum nō habet. nec enim potest cuius fundus suus seruire, de suo enim iure, & non alieno agere oportet. Dominus igitur vtitur & fruitur, neque tamè dicitur rei suæ vsarius, aut vsufructuarius, cum hæc sint non rerum sed artis vocabula, proprietario planè contraria, quoniā nō iure seruitutis, sed dominij vtitur, ita & dñs qui possidet, nō veluti possessor, sed vti

frui, ius sibi esse, is solus potest intendere, qui habet vsum fructum, dñs autè fundi nō potest, quippe qui proprietatē habet ius vten-

d I. denique cum seq. ex qb. ca. ma.

e § sequens vers. pro possessore insi. de interd.

f l. qui interrogatus de pet. hered.

g l. fin. c. de rei vend.

h l. fructus de rei vend.

i d. l. quæstio.

k l. quæritur de stat. hom.

l d. l. vti frui si vsus fruc. pet.

dominus, propterea interrogatus cur possideat, respon-
debit, quia rei dominor, non quia possideo, qui, licet
re vera possideat, non tamen possidere dicitur, quia
possessio pars est proprietatis, & à proprietate artis
via abstrahitur, & rectè, quoniam nihil cum ea cõmu-

m d. § nihil cõmu-
ne. l. pen. h. t.

n l. rectè dicimus.
l. meorum de ver.
fig.

ne habet^m, nec de eius essentia est cum alterum, in al-
terius diffinitione non ponatur, vnde fit, vt quem-
admodum fundi, & agri nostri dicuntur, quorum do-
mini sumus, proprietatemque habemusⁿ, sic posses-
sores vocemur eorum agrorum, qui possessione tan-
tùm, non etiam proprietate nostri sunt. Et (vt ait Fe-
stus) possessiones appellantur agrilate patentes, publi-
ci, priuati que iuris, qui non mancipatione, sed vsu te-
nebantur, & vt quisque occupauerat, possidebat, la-
tè patentes agros dixit, sepibus minus clausos, cuius-
modi sunt pascua, & saltus in multis regionibus com-
munes, quorum singuli ciues proprietatem nullam ha-
bent, sed vsu tantum, & possessionem, tantumque
possidet quisquam, quantum occupat, id est, quandiu
vritur. Proinde Gallus Aelius possessionem esse dicit

74

vsu possidendi agri, aut ædificii, non ipsum agrum,
aut ædificium, quæ vera videtur possessionis diffini-
tio, tamen non omnibus numeris expleta, vt mox
docebo, omnino à proprietate separata enim erò, & ab
vsu, & fructu fundi, quum hæc verba seruitutem fun-
do impositam significant discreta, nam possessor fun-
do quidem vritur, sed hoc, nec iure dominij, nec iure
vsusfructus in eo constituti, verum factò, beneficio-
que detentionis, naturales commoditates capit^o, pro-
pterea possessionem dixit esse vsu agri, aut ædificii,
non ius vtendi agro, aut ædificio, quandoquidè, quod
est sæpè diximus, sæpius tamen dicendum est) posses-
sionis auctoritatem ab ipso vsu, & occupatione con-
sistui, confirmari que, neque alia ratione possessor frui-
tur, nisi quia possidet, non vsu seruitutis, aut dominij
vt Iabolenus sentisse videtur, dum possessionem vsu
esse rei apprehensæ à proprietate separatũ voluit, quod
autem possessio vsus sit, satis liquet, separatus porro
dicitur à iure, vt essentia differat, quandoquidem ni-
hil commune proprietatis habet cum possessione, atque
ideo in summa possessionis, nihil refert, iusta sit P, an
iniusta, in quo vsus loco generis, ideo ponitur, quia
pluribus modis re vt i solemas circa nom: n possessionis,
vt qui iure familiaritatis fundum Q ingreditur,

o l. bonæ fidei.
sup. t.

p l. s. § ex conera
rio h. t. l. a. vti pos.

q l. qui iur: h. t.

item, qui iure viæ publicæ vsus retinet, isque vsus à iure sepositus dupliciter intelligi potest, à iure velut vsufructu, vel vsu, iuris nominibus, nam vsuarius, vel fructuarius non possident, sed ius vtendi, & fruendi habent ^r. Secundò, domini quod est ius, qua de causa Venuleius ^b vetabat causas possessionis, & vsufructus permisceri, quemadmodum nec possessio, nec proprietates in iudicio permisceri debent, nec cuiusquam impediri possessio, qua alter fruatur, neque alterius fructus amputari, si alter possideat. Itaque, vt eleganter Festus (ait) in legitimis actionibus, nemo ex his fundum, possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit, vt prætoris verbis vtatur, vt nunc possidetis eum fundum de quo agitur quomodo, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis, quo minus ira possideatis vim fieri veto ^c, quia possessio fundus non est, qui possidetur. Ideo, qui de possessione litigant, actor, siue reus, neuter suam possessionem appellat fundum, ne formula actionis, non suis verbis concepta causa cadat, sed verba Prætoris usurpat, quibus fundum neutrius esse conijci possit, fundum, de quo agitur. Vt possidetis, ita possideatis, temerè diceret fundum actoris, aut rei ^u, quibus verbis probatione de iuribus, non suo loco implicaretur, fieri etenim potest, vt neutrius sit fundus, licet alteruter eius esset possessor. ceterum licet hæc definitio, appositis, & congruentibus verbis (vt videtis) descripta videatur, non tamen vnde quaque absoluta est, quoniam eius verba, non omnino possessionis formam, id est, finem, demonstrant, quòd definitiones etiam in omnibus actiua facultatibus, & scientijs necessario præstare debent, cuiusmodi est iuris prudentia. Sed hæc tanquam lacuna, facillè ex alijs iuris consultorum responsis expleri potest, quod, vt elucidemus alius, quædam repetamus

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573

574

575

576

577

578

579

580

581

582

583

584

585

586

587

588

589

590

591

592

593

594

595

596

597

598

599

600

601

602

603

604

605

606

607

608

609

610

611

612

613

614

615

616

617

618

619

620

621

622

623

624

625

626

627

628

629

630

631

632

633

634

635

636

637

638

639

640

641

642

643

644

645

646

647

648

649

650

651

652

653

654

655

656

657

658

659

660

661

662

663

664

665

666

667

668

669

670

671

672

673

674

675

676

677

678

679

680

681

682

683

684

685

686

687

688

689

690

691

692

693

694

695

696

697

698

699

700

701

702

703

704

705

706

707

708

709

710

711

712

713

714

715

716

717

718

719

720

721

722

723

724

725

726

727

728

729

730

731

732

733

734

735

736

737

738

739

740

741

742

743

744

745

746

747

748

749

750

751

752

753

754

755

756

757

758

759

760

761

762

763

764

765

766

767

768

769

770

771

772

773

774

775

776

777

778

779

780

781

782

783

784

785

786

787

788

789

790

791

792

793

794

795

796

797

798

799

800

801

802

803

804

805

806

807

808

809

810

811

812

813

814

815

816

817

818

819

820

821

822

823

824

825

826

827

828

829

830

831

832

833

834

835

836

837

838

839

840

841

842

843

844

845

846

847

848

849

850

851

852

853

854

855

856

857

858

859

860

861

862

863

864

865

866

867

868

869

870

871

872

873

874

875

876

877

878

879

880

881

882

883

884

885

886

887

888

889

890

891

892

893

894

895

896

897

898

899

900

901

902

903

904

905

906

907

908

909

910

911

912

913

914

915

916

917

918

919

920

921

922

923

924

925

926

927

928

929

930

931

932

933

934

935

936

937

938

939

940

941

942

943

944

945

946

947

948

949

950

951

952

953

954

955

956

957

958

959

960

961

962

963

964

965

966

967

968

969

970

971

972

973

974

975

976

977

978

979

980

981

982

983

984

985

986

987

988

989

990

991

992

993

994

995

996

997

998

999

1000

r. I. acquiritur sup.
t. I. sciendum qui
fat cog.

s. I. pen. h. t.

t. I. i. inf. vti poss.

u. §. æque inst. de
actio. I. vtifru si
vsus fruc. pct.

Sententia Budei
viri doctissimi.

eius fieri poterit, ita in lucem omnia ponemus, ut vel pueris ad perdiscendum pateant, quanquam nec omnibus canimus, sed beneuolis, & illis non indoctis; tamen si nihil hodie videmus lectore delicatius (ne dicam superbius, sed hæc fastidia talium hominum, & fastium cum doctissimo Budeo deuorandos censeo, hos enim putidos lectores, non sapientes, non sapientiam amatores vocandos censuerim, neque tamen de omnibus in vniuersum censeo, de illis tantum dictum velim, qui sinistra (ut dicitur) Minerua nati, recta omnia fastidiunt, quos Græci Mysfocalus vocant (ut docti viri Budei verbis utar) omnem litterarum elegantiam, nitoremque dicendi perosos, ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrentes, rusticos, inuenustos, illepidos, hircosos, qui nisi ut villicus allium, ita ipsi ubique barbaricam oboluerint, sed his scribimus, qui iuris peritiam, vel festiuioribus litteris, & elegantioribus veluti condiendam putarint, his etiam qui aliarum scientiarum cognitione, vel vsu & experientia, vel ingenij acumine illustriorem reddant, qui si quædam scitè dicta sunt, percipere ac probare poterunt, sicubi in præcipitato opere hallucinati sumus, si ignorantia lapsi, ut non vno, aut altero in loco facile potuimus benignè condonare, in ancipitibus boni consulere, ac candidè omnia interpretari didicerunt. At maleuoli, & iniqui vix impeditio nos interpellent, dum sciant, hoc, quidquid est, commoditati publicæ elaborasse, id quod pro virili clarissimos homines fecisse video, quibus planè gratia habenda est, si referri non potest, fuerunt enim nostro tempore, & nunc certè sunt, in hac præsertim ciuitate omnium nobilissima, legumque parente, qui ingenij beatitudine, non modò illos veteres, (ut ita dicam) iuris Heroes vsu rerum, prudentia, sapientia, ingenijque acumine æquarunt, sed etiam superarunt, atque inter nouos Italici Iuris consultos videntur, & his longè princeps Andreas Alciatus, iuris ciuilibus peritiam iterum ritu Græci Flauij compilatis pontificum fastis, qui per impotentiam id tanquam Troie Palladium custodiebant, iuuentuti exposuit, immò verò iuris prudentiam, aliquot iam ante sæcula, omni barbariè inquinatam, & conspurcatam, non modò recuperauit, sed etiam ipsam pristinae dignitati, ac candori restituit, nec illud tantum viua voce discrete cu-

Alciatilaudes.

79
 80
 piensibus cum maxima sui nominis gloria interpra-
 tus est, verum etiam suæ industriæ monumenta reliquit,
 ut se hominibus, & ad decus, & ad vilitatem publi-
 cam, æternum vivere palam faceret. Cuius vestigia
 feliciter sequutus est Ioannes Franciscus Alciatus
 Cardinalis amplissimus, non solum tanti cognominis,
 sed & professionis, quod multo est gloriosius, virtu-
 tumque omnium ingenuarum hæres, qui ingenij boni-
 tatem, qua natura cæteros antecellebat, tanta indu-
 stria, atque disciplina muniuit, ut sui temporis Ner-
 ua Ticcinij appellaretur, ita patris hæreditati Neruæ
 nomen maximè honorificum, tanquam alterum glo-
 riæ hæredium cumulauit, quinimò tantum vtraque vir-
 tute, tamque mirabiles sui amores, in omnium ani-
 mis excitauit, ut alterum Alciatum mater, alterum di-
 sciplina enixa diceretur. Quid de discipulorum gloria
 loquar? quem constans est fama, auditores innume-
 ros Ticcinium sui nominis fama eliciisse, hisque aded
 gratum fuisse, ut qui huius scientiæ studiosi non es-
 sent, ad eam perdiscendam, velut filo Herculis lingua
 pertinente ducerentur, quod in eius ab vrbe Ticci-
 nij discessu lachrymis discipulorum, & lamentatione
 iudicatum est: nam statim ac rumusculus dissipatus est
 Alciatum Romam migrare, omnes in tantos moxores,
 ac lucus incidunt, ut populares reliqui. Alciatum
 non vrbe, sed vita excedere putarent. Sed iam è ma-
 teria iuris Ciuilis, illa quidem paululum difficili, &
 spinosa in felicem laudum Alciati campum digressi,
 lector (ut spero) veniam dabit, qui in consimili, &
 tam digno exemplo facile suæ orationi vagari permit-
 teret. Redcamus igitur eò, vnde digressi sumus. De-
 finitiones igitur habentur, aut earum rerum quæ sunt,
 aut earum quæ non sunt, qua partitione Cicero est
 usus, ea verò dicit esse, quæ corporalia sunt, non esse
 quæ incorporalia, qualia sunt ea quæ in iure consi-
 sunt, & cum res diuersæ sint, etiam diuersas esse dif-
 finitiones oportet, quæ ex diuersis principijs constan-
 t, sed rei cuius proprijs, principia enim rerum diuer-
 sarum genere sunt diuersa, vnde nō vna est ratio, & via,
 propterea necessarium est id diuisione eò ficere, ac cogno-
 scere cuius de eè summis definitiū propriè
 tribuatur, verum substantiæ, an qualitati, an quanti-
 tati, idemque deinceps de alijs cumque notis propriū

Ioannis Franciscus
 Alciati Cardina-
 lis amplissimu lau-
 des.

x l. i. de rer. diu.
 toto t. de reb. corp.
 & in corp. inf.

genus; eiusque sedem; deinde necessarium erit scire
 Vtrum in illo genere resideat potestate, an actu, quæ
 inter se plurimum discrepant, omnibusque categoriis
 suis accommodantur. Amplius tenere oportet, Vtrum
 definitio generum sit, an formarum. Jam Verò cum ex
 prædicamentis; tanquam omnis artis fontibus; defini-
 tiones hauriamus, propriam tamen, & germanam, &
 veram definitionem substantiæ agnoscamus, non ita ac-
 cidentium, cum essentialiæ causas proprias non habeant,
 sed metaphoricos, siue translativè explicentur. Con-
 tra autem substantia absolutius, & perfectius intelligi-
 tur. In definiendo igitur, ea sumenda sunt, quæ rei,
 quam definire velis communia sunt, & eo usque perse-
 qui, dum proprium, quod nullam in rem aliam trans-
 ferri possit, efficiatur, ut si tibi definienda sit hæreditas
 tam pecuniam esse dicas, neque satis est, quæ mor-
 te alicuius ad quempiam pertinet, nondum etiam satis
 est, multa enim modis sine hæreditate teneri res mor-
 tuorum possunt: addendum est igitur iure, iam à com-
 munitate res disiuncta videbitur, sic Labeo Servium
 notat, nam dolum malum Servius sic ita definit,
 machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum
 aliud simulatur, & aliud agitur. Labeo autem posse,
 & sine simulatione id agi, ut quis circumveniatur, pos-
 se, & sine dolo malo aliud agi, & aliud simulari, sicut
 faciunt qui per huiusmodi dissimulationem deseruiunt,
 & tuerentur vel sua, vel aliena: igitur à cõmunitate res
 disiuncta non videtur. Itaque ipse sic definit, dolum
 malum esse omnem calliditatem, fallaciam, machina-
 tionem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum
 alterum adhibitam. Labeonis definitio Verà est, quoniam
 nullam illam aliam in rem transferri nequeas, qui verus
 est huiusmodi legis sensus, atque hæc ratio valet in om-
 nibus. His perspectis, ad possessionis definitionem
 revertor, in primisque videndum est, in quonam de de-
 cem supremis generibus collocanda sit, aut enim substantia
 est, aut accidentis, non est substantia, ergo accidentis.
 Quod non sit substantia, ex supradictis perspicuum est,
 quandoquidem à fundo b, agro, prædio distinguitur,
 quæ res sunt, & quidem corporales: est igitur accidens.
 Proinde quæramus talene sit accidentis, quod in sit in re,
 aut in possessore: at non in re est, quoniam nunquam
 res possideri possit, quod enim ab alio possidetur, na-
 turæ lex, simul civilis ratio non permittit ab alio possi-

a l. §. dolum de
 dolo.

b l. locus de ver-
 sig. l. qui fructus
 de usufruc. leg. l. si
 fundum § qui fun-
 dum deleg. t.

derit: præterè si in re esset, possessio ad hæredem transmitteretur, & hæreditas illam contineret, quom omnia bona complectatur: est enim rerum omnium successio^c, erit igitur in possessore effectiuè, sine (vt vulgo loquuntur) effectiuè, In re verò affectu, siue passiuè, & subiectiuè, cum ita in possessore stet, necesse est vt in Categoria actionis locetur, & quoniam actio multiplex est, alia animi, alia corporis. & rursus, alia extans, alia transiens, vtridestinata sit, videndum est; atque ita de reliquis iusta enumeratione partium actionis, vt definitio possessionis disjudicanda est.

c. l. 1. § bonorum de bon. poss. l. 1. § Scæuola si quis testi. lib. esse tu. fu.

D Factionum generibus verè ex Labco. l. Labco lib. 1. de ver. signifi.

nis sententia dicamus, quorum ignorantia etiam non poenitendi interpretes, in turpissimos errores inciderunt, hoc loco, vnum, quod planè æquum est, mihi tribui à lectore posulo, vt quod in l. inciuile de II.

iure Ciuile facillè admonetur, præset, nisi impudentiæ damnari velit, siquidem nisi tota nostra translatione per spectia, inciuile est, de eius vel particula iudicare. Primum igitur actio sit duplex, vna extans, altera transiens. Actio extans, est cuius vis expressa in agente existit, ipsumque in format, & perficit, habetque in se actiones animæ, vt intelligere, desiderare, sentire, in summa actiones omnes morales, & intellectuales. Actio transiens dicitur illa quæ causas quidem ab agente recipit sed subiectione in affectu siue passio vt aquæ calefactio ab ipso igne, nam calefactio quæ est quædam naturalis actio excipitur in aquam subiectione tanquam in externam materiam, præterè actio transiens ex nonnullorum sententia diducitur in actionem & factionem hæc specialis actio est, remanetque in nomine actionis sicuti de adoptione dicitur, ex qua nihil quicquam producit quod postea extet, vt canere, legere, pacisci, stipulari, factio verò illa est cuius opus, vel effectum manet, vt fabricare, ædificare, nam post fabricationem & ædificationem, ædificatum fabricatum existit, vt pote domus, aut aliud quoduis. Actio extans in qualitate prædicamento statuitur, & quidem in prima specie cum sit velut habitus perficiens agentem quo quidem modo prædicamento actionis congruit, transiens pariter in actionem & factionem diducitur, ac in prædicamento actionis ponitur, immò verò nomen prædicamē

d l. r. § ius natura
le de iust. & iu.

amp il sion
... ..

e l. r. § ius natura
le de iust. & iu. co.
t. iust. § i.

f l. in totum de
reg. iu.

g l. r. § ceterum
h. t. l. labeo de ver.
fig.

Explicatur lex uer
ba cōtraxerunt de
uerbo. signi.

to dedit: quæ itidem ut duplex est, etransiens & extans,
ita duplex agens aut enim est agens intellectu & volun
tate aut naturaliter d intellectu & voluntate agit quod
finem sibi ad quem contendat proponit, per certam & va
ria media, in quorum delectu ratiocinatur, consulat,
ordinat, atque negotiatur; ut finem assequatur medijs
delectis & executioni mandatis, vulgoque vocatur a
gens d proposito: agens verò naturale, agit naturali
ter ob finem, quem tamen notum non habet. sed diri
gitur alicuius velut auspicijs finem cognoscens scilicet
ab intelligentia nunquam aberrante, vix enim est
ut quis erret duce numquam errantem secutus, agens
verò voluntate & intellectu finem omnino perspectum
habet, quem sibi proposuit, circa verò mediorum de
lectum & executionem saepe allucimatur. cominus si
nem consequatur, idque ex sententia philosophi, quem
Pomponius l. quum gustasset eleganter respondit, In
totum omnia quæ animi destinatione agenda sunt non
intra vera & certa scientia perfici posse. Proinde non in
sipienter quidam (Placentinus ait) possessionis acqui
sitionem vel amissionem, hereditatis aditionem, vendi
tionem, emptionem, animi destinationem desiderare,
ex quo furiosus & nihil agere dicitur quoniam intellectu
& voluntate careat, quod etiã Ulpianus clarius ex La
beonis sententia refert. . Labeo (inquit) libro primo
prætoris Urbani diffinit quod quædam agantur, quæ
dam gerantur, & quædam contrahantur, actum quidem
verbum generale esse siue re, siue verbis quid agatur,
ut in stipulatione vel numeratione pecuniæ, contractum
autem vltro citroque obligationem esse, quod Græci
Sinallagma vocant, veluti emptionem, venditionem,
locationem, societatem, gestum autem significare sine
verbis rem factam. Verba autem contraxerunt gesserunt
non pertinent ad ius testandi, siquidem sine verbis
testamentum fieri nequeat, neque ex plurium consen
su, quibus auctoritatibus velut testato probatur quod
alias diximus, ius civile videlicet pertinere ad personas
res & actiones, actiones vetò intelligi non illas quas
Iustinianus diffinit, sed quas supra Labeo explicauit.
Quamobrem ex iuris consultorum sententia palam est
possessionem non esse substantiam, sed accidens, quod
non est in re ipsa effectu, sed solum subiectione in pos
sessore verò effectu ita in prædicamento actionis repo
nenda, cæterum quando actio est, nec ea extans, ut
consc.

86

87

consequitur actio transierit, nō secundi generis, sed
 primi, nec enim existit opus aliquod in modo agente est
 scilicet intellectu & voluntate h. medijs quæ sitis quib? h. l. r. §. cæterum
 h. c. finem adipiscatur planè ex proposito operans quæ quæ
 ita sine rectè dixim? Taboleni diffinitionē (omisso gene
 re finis) mancā quodā modo fuisse, nā nō satis est tantū
 possidere naturaliter, i. corpore rem tenere, sed necesse
 est id animo siue intellectu sibi possidendi habere. Qui
 enim iure familiaritatis fundū amici i greditur (inquit
 Paulus) non videtur possidere, quia nō eo animo ingre
 fus est ut possideat licet in fundo sit, quod in primo le
 gis capite confirmat, adipiscimur possessionem per nos
 metipfos furiosus & pupillus sine tutoris auctoritate
 non possunt incipere possidere quia affectionē tenendi
 non habent, licet maximè corpore tē cōtingant, sicut si
 quis dormienti aliquid in manu ponat, sed pupillus tu
 tore auctore incipiet possidere. O filius certè & Nerua
 filius etiam sine tutoris auctoritate possidere pupillum
 volunt, hanc enim rē facti, non iuris esse quæ sententia
 recipi posset si eius ætatis sint ut aliquantulum intelli
 gant, ideo is per quē possidemus talis debet esse. ut ha
 beat intellectum possidendi, nam licet in fundo sit, si
 tamen nolis eum possidere proctinus possessionē amit
 tes, & hoc est quod vulgo a iō & corpore adquiri pos
 sessionē dicitur k. non solo animo, non solo corpore sed
 utroq; quoniā actio est quæ perficitur proposito & vo
 luntate agentis, qui animus siue affectio semp necessaria
 est, multo etiā minus solo a iō quoniā nō est actio ex
 tās quæ remaneat in agente ut ipsum cōsumet perficiere
 que quales virtutes animi, ut intelligere, cupere dolere,
 & gaudere, ergo corp? & animus possessionē pariūt ex
 quo possessio à pedib? corporis parte denominata ē, nō
 autē ab a iō nō quidē, idcirco quia pedū positio principē
 locū in possessione obtineat, quod absurditatis cuius dā
 esset, ut semp corpore & actio possessionē apprehendere
 & eidē insistere necesse habeam? quū eā etiā oculis &
 affectu adquirem?, nō minus q̄ si pedē (ut inquit Cel
 sus) finibus inuulsit. Existimo igitur diffinitionē pos
 sessionis necdū suos oēs numeros habere (si eā dialecti
 corū frater a ex pēdamus) neq; enim satis ē possidere, &
 ut re corporali, siquidē sepe q̄ ea utatur cuius vsus à
 proprietate separat, neq; tñ meto iure possessor habet:
 necesse est igitur ut quispiam possidere dicatur rem ani
 mo domini teneat ut elegāter tradit Theophilus l. Sed
 neq; (inquit) is qui vsum fructū habet vsu capere pōt,
 primū quia nō possidet porro aut vsu capio ē possessio
 no. acquir.

i. l. qui iure h. c.

k. l. §. in amittē
dah. t.l. r. per quas peti
no. acquir.

m l. adquirent
sup. t. l. quæcumq;
de publico.

n l. si seruus de
nox. actio.

ne nascitur, quæ animo domini tenetur, hic verò tan-
tùm ius vtendi & fruendi habet, id quod Gaius^m in eo
qui pignus possidet eleganter constituit, interdum quib-
usdam (inquit) necq; ex iustis possessionibus competere
publicianum iudicium namq; pignoratitiæ & precariæ
possessiones iustæ sunt, sed ex his nõ solet competere ta-
le iudicium, quia necq; creditor, neque is qui precario te-
net eo animo possessionem nanciscitur, vt se rei dñm
putet cui consentit Paulus^m Is (inquit) qui pignori ac-
cepit, vel precario rogauit non tenetur noxali actione,
licet enim iuste possideat, non tamen opinione dñi possi-
det. Hocigitur diffinitioni addendum est vt suis omni-
bus partibus absoluta sit Possessio est vsus rei corpo-
ralis a iure apprehensæ diuine (vt quibusdam pla-
ceamus qua de re infra iure nostro agemus) separatus.
Qui autem iustam & verã texere diffinitionem velit ex
Aristotelis sententia quatuor in diffiniendo præter ne-
cesse est, primum ostendat quæ sit diffiniti essentia, nam
diffinitio est oratio indicans quid res sit, secundũ vt ita
verbis concipiatur quibus oia pugnancia quæ in diffi-
niti nomen ingredi posse videntur amoueantur, tertium
vt ea oratione propria omnia quæ rei insunt comprehẽ-
dantur, est enim diffinitio medium quoddam in demon-
stratione qua propria accidentia velut oculis proponũ-
tur, quartũ est vt diffinitio causas præ se ferat ob quas
constet veteres malos diffinendi fuisse artifices. Ex his
& huiusmodi caussis diffinitio possessionis satis (vt spe-
ro) diligenter expressa est, vt ita verbis in ea conceptis
non modò dubia & ambigua quibus prima fronte refel-
li posse videbantur, sed etiam eius proprietates patefa-
ctæ simul eorum errores, qui se in ea diffinienda nodum
ipsum gordianum secuisse iactant dete. ti, & ob oculos
(vt facilius caneremus) proditum denique vt diffi-
nitionis verbis constet veteres non satis diffinendi arti-
ficiũ tenuisse.

V A R T A principalis quæstio
hunc locum sibi vendicat, ea au-
tem est an possessio facti sit po-
tius quàm iuris, sed antequam
veritatem quæstionis è diffinitio-
ne eruo paucis commemorabo
opinionem eorum qui possessio-
nem facti esse negant, eorumdẽ
que rationes quæstionẽ excutio.

mus. Multi nec ignobiles iuris interpretes senserunt possessionem iuris esse ut ex eorū definitionibus satis indicatur, dicunt enim possessionem ius esse in sistendæ rei hoc Ioannes, hoc Azo, hoc Bartolus, & qui eum secuti sunt qui iurisconsultorum ^o auctoritatibus & rationibus fidē sui cōmenti facere adlaborant, in quib⁹ dicitur ius possessionis non amitti, ita possessionem iuris esse videri. Addunt iurisconsultum non ibi de iure quod ex possessione nactus sis loqui, sed ut Socinus defendit inibi quæri an possessionē amiseris, idcirco respōderi ius possessionis, id est, possessionē quæ iuris est nō amitti, ita iuris erit si modò responsum quæstioni, ut debet congruit, quod in alia specie idem Papinianus P declarat. Possessio (inquit) per seruum cuius ususfructus meus est ex re mea, vel ex operis serui adquiretur mihi quum & naturaliter ab usufructuario teneatur & plurimum ex iure possessio mutuetur, cui & Modestinus assentiri videtur, similiter & Ulpianus ^r si quis fortē non de proprietate sed de possessione nuda cōtrouerſiam fecerit, vel de usufructu, vel de usu, vel de aliquo alio iure, sic possessionem in iuris nomine manere, congruit in hac specie Neratius ⁹ Vterq; (inquit) nostrum eandem rem emit à non domino quum emptio venditioq; sine dolo malo fieret. Traditaq; est, siue ab eodem emimus, siue ab alio atque alio, is ex nobis tunc dicitur, qui prior ius eius apprehendit. Hoc est, cui primum tradita est. Si alter ex nobis à domino emisset, is omnimodo sciendus est. Quod Constantinus ^t & Alexander imperatores constituerunt. Alter (ait) nemo ambigit possessionis duplicem esse rationem vnā quæ in iure consistit, alteram quæ corpore retinetur. Alter autem ius possessionis in concussum videri, is igitur auctoritatibus placere possessionem iuris esse, primum id causæ delegato ostendit nam & de iuribus etiam possessionis eam delegatam censerit, ab innocentio ^u scriptum est: secunda ratio est quum argumentum à contractibus ^x ad possessionem rectè ducatur, contractus autem licet dum celebrantur ^a facti, perfecti tamen iuris sint, idem pari ratione de possessione dicendum. Tertio loco argumentantur in quo suæ causæ firmamentū ponunt ita ratiocinationem conuenientes, si possessio facti esset seruus possideret, at is nihil possidet, ita possessionem facti non esse, seruus enim eorum quæ facti sunt capax est ^b, quem nil propriè possidere leges volunt.

o l. per egre h. t.

p l. possessio. h. t.

q l. homo liber in sine sup. t.

r l. stipulatio ista § si quis forte de verb. obl.

s l. si ea res § fin. de act. emp.

t l. nemo ambigit C. eo. l. non ideo C. de lib. ca.

u e. episcopi ext. de reb. eccle. non alie.

x l. quamuis h. t. a l. consilio § fin. decur. fur.

b § sed cum factū infi. de stip. ser. l. nū quam § i. t. seq. l.

possessio l. quod
seruus t. nostro.

c. l. 3. §. genera
autem h. t.

d. l. non videtur
h. t.

e. l. 3. §. ex cōtra
r. o. h. t.

f. l. 3. §. genera
autem h. t.

g. l. 3. §. neratius
h. t.

h. t.

i. t.

k. t.

l. nec seruus d
pec. l. eas obliga
tiones de cap. di
min.

m. t.

n. t.

o. t.

p. t.

q. t.

r. t.

s. t.

t. t.

u. t.

v. t.

w. t.

x. t.

y. t.

z. t.

Quarta ratio adfertur, ea quæ postrema, quæm posses-
sio sit duplex alia iusta alia iniusta c ipsam iuris esse ne-
cesse est, quandoquidem iniusta firmiter d & potentior est
iniusta, ab ea igitur denominationem recipit.

Sed veritati multo est cōfinius possessionem facti esse
scilicet; quoniam (ut inquit Paulus b) in summa possessio
nis non multum refert iusta an iniusta sit possessio pro-
pterea magis censendum est, vnum genus esse possessio-
nis eo quod in eo modus vniuersi eius adquirendæ tenetur,

qui ipsa naturalis apprehensio est, vel aliquid quoduis q
ei equipolleat. quod Neratio b semper placuit. Quæ oīa
ut magis clarescant primū aliquid de iustitæ questionia
terminis dicendum est: deinde non nihil de seruorū condi-
tione, & quali qualitate subnectendū facti igitur ea esse
dicuntur quæ non in iure aliquo civili, id est, aliquo ex
iuris gr̄uū inuentis, atq; institutis sed in factio dñitaxæ
posita sunt, qualia naturalia sōa iuris ciuilibus instituta dī
co veluti capitis diminutione, postliminiū, tutorū cura
torūue autoritatē & quæ sunt in eodē genere, qd his
verbis Ulpianus h declarat. Nec seru⁹ quicq; debere po-
test nec seruo quicq; deberi, sed cū eo verbo abutimur
factū magis demonstramus, quā ad ius ciuile referimus.

qua de causa obligationes facti esse obiter dicit q natu-
rali iure, potius quā civili tenentur sic stipulari seruus
potest sibi possidere licere, id est, tenere, licet præterea
seruo in suū corpus in seuire, & si nullo iure damnū ad-
ferre dño possit naturaliter tū qd recte de facto inter-
pretantur, pōt, k ita seruus siquid patrat naturaliter te-
netur, qā negari nō pōt illud reuera non fecisse, atq; in
de est ut licet factū serui nullū ius producat tū si eo iure
soluat aut quicq; præstet nec reperere, nec reuocare
pōt, qā solutio quāuis voluntaria fuerit nō tamē sine
caussa facta ē. l. Sed ut oīa ob oculos ponantur de seruus
ordīne aliqua loquamur qui nihil possidens, quāuis rei
possessio naturalis sit, si quidem possidens animum do-
mini habere debet qui in seruum nō cadit, quod ei per
spicuum est, qui seruitutis vim & conditionem intuebitur,
quam iure gentium inductam fuisse inconfesso est
deinde iure ciuili cōprobata qd Ulpianus m sensit ser-
uitutē mortalitati cōparans ius etenim serui penes dñm ē
in que sola dñi psona intelligitur, atq; ita in ea cōsistit
ut ad dñm tū referatur, seruis quidē hereditatē dare
legata p ad scribere possumus, sed id recte an secus ac-
cum sit ē persona domini metiendū est. n ex his aut quæ
facti sunt si nihil ad dominum redundes persona ser-
u

i. t.

k. t.

l. t.

m. t.

n. t.

o. t.

p. t.

q. t.

r. t.

s. t.

t. t.

u. t.

v. t.

w. t.

x. t.

y. t.

z. t.

93

94

ui obstringitur, atque velut inlaqueatur, nam si pecca-
uerit seruus sibi non domino peccauerit, licet noxalia-
tione dominus teneatur. Quod igitur seruus vidit, au-
diuit, legit, id dominus vidisse, audisse, legisse non vide-
tur. Sed quod fecit, gessit, uel seruus, aut seruo factum, ge-
sum, uel esse ceteris domini personam inuictis, quatenus
causae ad eum pertineat, si quid igitur serui nostri ex tra-
ditione nanciscuntur ad nobis acquiruntur. quod & Pa-
pinianus Respondit. Possessio (inquit) perfructu cu-
ius usus fructus meus est ex remca uel ex serui operis
mihî acquiritur, quom & naturaliter à fructuario tenea-
tur. Et plurimum ex iure possessio mutatur. Si exitus
aliquis iuris attenditur, hoc est dominium, quod iuris
est atq; ex hoc vno loco quibusdam videtur possessio-
nem aliquam iuris habere, hoc enim non ambigimus an-
per seruum cuius usus fructum habeã mihi ex re mea
aut ex eius operis queratur, ut si stipuletur sicum
qui meus est, & proprius de possessione autem non ita
certum, an per eum mihi acquireretur quia ea facti
est, at quod seruus apprehendit nec verum est me apprehen-
dissè, respondet tamen possessionem mihi per eum
seruum queri, obid quod quamuis seruum possideam
minimè illum tamen de facto (ut vulgus loquitur) teneo,
per quem corporalem occupationem patietur quod
ipse tenet possidetue ego tenere & possidere, ipso iure
intelligor, quod etiam in seruo fructuario tenet, qui
eum sibi acquirere non possit fructuario acquiri, ex
his igitur liquet non ideo seruo ius possidendi denega-
tum esse quoniam possessio ipsa iuris sit, sed quia nihil
sibi querere possit, neque animo domini possidere, te-
nere igitur, id est, corpore rem occupare tantum pote-
rit alijs pretereà rationibus nec his vulgaribus palam verb- ob-
scure possim, possessionem facti magis quam iuris est r. l. r. §. si vir. h. t.
& ideo si possessio iure repudietur, ut in donatione
inter virum & uxorem si. siue personam ampuetur tibi
dominus transferatur, hoc etiã Paulus. clarus fecit, quit
l. deniq; ex qb.
essentiam possessionis in facto posuit, quem sequutus ca. ma.

o l. acquiritur
sup. r.

p l. possessio quo-
quoc h. t.

si non p. q. sup. d.
si p. alon. h. t. ad
p. l. r. §. si vir. h. t.

ob. r. m. d. p. l. r. §. si vir. h. t.

q l. stipulatio ista
§ h. t. quoque de
ver. ob.

s l. r. §. ex contra-
rio h. t.

l. deniq; ex qb.
l. cum h. t.

u l. c. h. t.

x l. cum h. t.

a l. r. §. Sequola si
lib. esse

ius su.

95

96

96

97

98

riorum rationes iure refutentur, nonnulli veritatis con-
 feſſi conati ſunt reſpondere poſſeſſionem quidem in ſpe-
 cta apprehenſione facti eſſe, ſed adquiſitaiuris verū hæ-
 meræ ſunt ineptiæ, quoniam cuiuſcunq; rei quiditas
 ſue ſubſtantia ſemper eadem eſt, nam quando & adqui-
 ritur & poſtquam adquiſita eſt ſemper poſſeſſio eſt eius-
 dem naturæ quod verò dicitur ex facto ius oriri, id ve-
 rum conſiteor, ſed idcirco factum ius eſſe planè nego ri-
 dicula enim eſt complexio, ex poſſeſſione ius adquiri-
 tur ergo poſſeſſio iuris eſt, ex vſucapione dominium
 quæritur ergo vſucapio dominium, quod nihil falſita-
 ti eſt affiniuſ, nec illos mouere debet quòd iuris eſſe poſ-
 ſeſſionem aliquando leges dixerint nam & ius pignoris
 ius detentionis dicitur, detentionem tamen facti eſſe ne-
 mo ambigit ^b. Quem ſenſum delegata cauſa accipit,
 vt iudex datus cognoscat de iuribus eccleſiæ etiam de
 poſſeſſione cognitionem ei tributam videri, nec enī
 quærimus nunquid poſſeſſio facti magis quàm iuris
 ſit, non autem quæ efficiat & producat, adiuuant hanc
 ſententiam permulta quæ ſupradiximus, quatenus
 poſſeſſio iam orta eſt, & adquiſita, quam pupillus rei
 nere poteſt, quam non poſſet (ſi eorum ſententias ſequa-
 mur) ſic enim poſſiminiō cōiuncti poſſeſſionis cauſ-
 ſam lex ait, quæ tamen loquitur de poſſeſſione iam ap-
 prehenſa accipitur præterea ius pro vi & poteſtate poſ-
 ſeſſionis vel pro inſiſtētia, quæ à iure nature prouenit c.
 Vel pro animo poſſidēdi ſibi qui animus iuris eſt, qua
 de re in pithanis elegantius & ſubtilius agemus. Ex
 his nullum eſt negotium conerariis diluere rationes, nā
 ratione eſſe ſuum, qui iuris ſunt, iudex datus etiam de
 iuribus poſſeſſionis cognoscat, nec inde ſequitur iuris
 eſſe, ad hunc planè modum de contractibus dicam eò
 cedam enim contractus iam imitos iuris eſſe, non ita ta-
 men de iure quod ex poſſeſſione naſcitur, quod ab ipſa
 diſtinguitur: ad ea quæ quarto loco aſſeruntur dicen-
 dum eſt in ſumma poſſeſſionis non multum referre iuſtè
 quis an iniuſtè poſſideat ergo veritate verius eſt poſſeſ-
 ſionem facti eſſe. Quam ſententiam eò libentius ample-
 ctor, quòd iuriſconſultorum veteres tum nouos ſequu-
 tos v ideo, ex nouis quidem illuſtriſſimum Ferdinan-
 dum Farnēſium iuriſconſultorum iuriſconſultuſſimū
 præcipuum aſſertorem habui, qui & ſanguinis claritate,
 & in iure dicundo præexcellens ita Romæ ac vbique
 terrarum gentium omnibus admirabilis ſe præſtat, vt

b l. qui pignoris
 h. r. l. ſi finita § ſi
 quia de dam. infe.

c l. 2. § datum de
 orig. iu. l. 1. h. t.

Ferdinandi Farnē
 ſij illuſtriſſimi teſti-
 monium ac laudes

TABVLA EORVM OMNIIVM
quæ in hoc libello continentur.

Rerum dubiarum quatuor in vniuersum insitut quæ- siones nu.	1
Ratio nominis omnes quæstiones antecedit nu.	2
Inanis diffinitio nu.	3
Mutationis diffinitio nu.	4
Nomina rebus significandis fuisse imposta nu.	5
Scientiæ diffinitio nu.	6
Posthumi alieni diffinitio nu.	7
Lelij Tæurelli & Ronca Galli laudes nu.	8
Legis Gallus vera explicatio nu.	9
De duobus diffiniendi generibus nu.	10
Diffinitionis diffinitio nu.	11
De quatuor generibus causarum nu.	12
De diffinitionibus quæ per causas assignantur nu.	13
Finis in hac ciuili facultate cû forma coinciderent nu.	14
De diffinitione quæ ex causis rei accidentibus constat nu.	15
De quæstione quæ qualis sit res exponit nu.	16
De verborum origine nu.	17
De etymologia possessionis nu.	18
Aleciati & Vacontij sententia nu.	19
De etymologia nu.	20
De possessione rerum mobilium & immobilium nu.	21
De modo adquirendæ possessionis nu.	22
De verbo possidere nu.	23
De possessione rerum mobilium nu.	24
Quæ possideri possint nu.	25
Quæ appellatione possessionis contineantur nu.	26
Quid ex festo nomen possessionis significet nu.	27
An possessio sit nu.	28
De iuris ratione & diuisione nu.	29
Iuris duplicem esse rationem nu.	30
Seruitutem aliquando naturalem esse nu.	31
De nomine iuris gentium mixto nu.	32
De ratione iuris gentium & iuris ciuilis nu.	33
Legis primæ de iust. & iur. vera explicatio nu.	34
Iustitiæ & iuris atque artis vera explicatio nu.	35
Legis primæ de reg. iur. verus sensus nu.	36
Federici Fucari laudes nu.	37
Cui juri tribuatur possessio nu.	38

Cui iuri dominiorum distinctio tribuatur nu.	39
Dominij ac possessionis differentia nu.	40
Cur prius de dominio quam de possessione actum fuerit nu.	41
Causam dominij possessionem fuisse nu.	42
A notioribus inchoandum esse qualia sunt vniuersalia nu.	43
Legis primæ si cert. pet. intellectus secundum Soccini sententiam nu.	44
Socini sententiæ firmamentum nu.	45
Auctoris prima responsio ad quæstionem institutam nu.	46
De vniuersalibus tractatio nu.	47
De ordine cognitionis doctrinæ, maneriæ, disciplinæ nu.	48
De necessitate methodi in doctrinis seruandæ nu.	49
In accidentibus eandem methodum seruari nu.	50
De via artis nu.	51
Quæstionis firmamentum nu.	52
Legis primæ si cert. pet. explicatio in via auctoris nu.	53
Quibus in causis methodus non seruetur nu.	54
De priori & posteriori nu.	55
Quæstionis solutio nu.	56
Confutatio contrariorum nu.	57
Iuris gentium meri & mixti eandem esse rationem nu.	58
Vnicum videri ius gentium nu.	59
Proprietatis & dominij quæstio nu.	60
Vaconij sententia nu.	61
De proprio nu.	62
Proprietatis noua sententia nu.	63
Proprietatis definitio ex Vaconio nu.	64
Vaconij firmamentum nu.	65
Depulsio opinionis Vaconij nu.	66
Digressio de ratione differendi, deque varijs iuris locis nu.	67
Sententiæ auctoris firmamentum nu.	68
De vno ac eodem nu.	69
De materia proprietatis eiusque conditionibus nu.	70
Auctoris altercatio contra Vaconium nu.	71
Possessionis definitio nu.	72
Eiusque explicatio nu.	73

ELENCHVS

Galli ælij possessionis diffinitio nu	74
Fefii Pompei elegans possessionis explicatio nu.	75
Auctoris repulſio nu.	76
Auctoris excuſatio nu.	77
Andree Alciati laudes nu.	78
Ioannis Franciſci Alciati Cardinalis ampliffimi laudes nu.	79
De diffiniendi ratione nu.	80
De diffinitione ſubſtantiæ nu.	81
Hæreditarij diffinitio nu.	82
Doli diffinitio nu.	83
Cuinam de ſummis rerum generibus poſſeſſio ſubijciat nu.	84
De actionum generibus ſubtilis ſpeculatio nu.	85
Legis labeo de verb. ſignif. verus ſenſus nu.	86
Poſſeſſionis genus nu.	87
De forma poſſeſſionis nu.	88
Poſſeſſionis diffinitio omnib⁹ numeris abſoluta nu.	89
Diffinitionis præcepta nu.	90
An poſſeſſio magis facti quàm iuris ſit nu.	91
Contrariæ ſententiæ firmamentum nu.	92
Quæſtionis explicatio nu.	93
De ſeruili conditione nu.	94
Legis poſſeſſio ſenſus nu.	95
Seruum vſufructuario poſſeſſionem aliquando acquirere nu.	96
Quæ poſtliminio recuperentur nu.	97
Contrariæ ſententiæ depulſio nu.	98
Poſſeſſionem & quum apprehenditur & poſtquam apprehenſa ſit facti eſſe nu.	99
Ferdinandi Farnetiſij illuſtriſſimi laudes atque Pompei Palanterij Protonotarij Apoſtolicini nu.	100

FINIS.

Errores sic corrige.

Fol. 2. linea 2. legitur defendi legendum est definiendi.

Fol. 5. à tergo linea 3 4. legitur conueniendum legendū est conuiuendum.

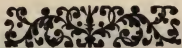
Fol. 6. à tergo linea 9. legitur nisi quis leg. est in signis.

Fol. 8. linea 3 7. legitur sensum legendum est sensuum.

Fol. 17. linea 1 2. legitur cōniano legendū est connano.

Fol. 18. à tergo in prima posilla legitur sententia legendum est sententia.

Fol. 20. à tergo linea 1 5. legitur cominus legendum est quominus.

THE HISTORY OF THE

... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...
... of the ...

...